

[–] ויהי לתקופות הימים [יבמות מב. : מעוט תקופות שתיים, מעוט ימים שנים; לששה חדשים ושני ימים] ילדה חנה את שמואל [י"ש ש"א עח פ פט : חנה היתה בת ק"ל שנה כשנפקדה; היתה עקרה י"ט שנה (או י"ט ומחצה) לפי חשבון זה: אלקנה שהה עמה לפי הדין י' שנים, ומכיון שלא ילדה נשא את פניגה והיא ילדה לו י' בנים, שכן אלקנה אומר לחנה, ש"א א' ה: "הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים"; לשם לידת י' בנים דרוש זמן של ח' שנים: י' פעמים ט' ירחי הריון וט' חדשים לימי נדות וטהרה בין כל לידה להריון (עין סג סט וברש"י). בס"ה צ"ט חדשים, שהם ח' שנים, ובהן ג' שנים מעברות; ועוד שנה לעבורו של שמואל, הרי י"ט שנה]. חנה אמרה, כי כאשר יגמל הנער [רש"י: לטוף כ"ב חדש; ולפי הגירסה הנכונה: כ"ד, וכן בנמ"ר ג' ז: ועין א. אפסוניצר: ,מחקרים בספרות הגאונים" (ירושלים, תש"א) עמ' 51 הערה 3] תביאהו אל ה', וישב שם עד עולם" [רש"י: עולמם של לויים נ' שנה, לפי במ' ד' מו; נמצא ששנות חיי שמואל נ"ב ש': ב'ףל"ב–ב'ףפ"ד. ועין שם החשבון ולקמן בערך מות שמואל. – ירו' בכורים ב' א: חנה על ידי שריבתה בתפלתה קצרה בימיו של שמואל]. כאשר גמלתו אמו העלתו עמה בפרים שלשה וכו' בית ה' שילו ומסרתו לידי עלי: ,אף הנער הזה התפללתי". תפלת חנה ושירתה. ש"א א' כ–ב יא. *

ש"א א' ט: ,רגלי חסידיו ישמור" [יומא לה: כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא]. [ב'ףל"ד–?]. והנער שמואל משרת את ה' את פני עלי הכהן, חטאת בני עלי במנהגם עם העם הבאים לזבוח זבח וכו'. ויבוא איש אלהים [ס"ע כ: אלקנה] אל עלי ויזכיה אותו על חטאת

בררתי מהם לפי שקול דעתי, ופעמים הזכרתי שתי דעות גם יחד. ואולם כל ההבדלים אינם מגיעים אלא לשנה או שנתיים לכאן או לכאן, אבל אינם משנים כלום במנין השנים הכולל.

[ב'ףל"ב]. שנה א' ממ' שנות [ב'ףל"ב–ב'ףע"א] שפיטתו של עלי הכהן בשילה. ש"א ד' יח. *

[–] ויהי איש אחד מן הרמתיים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה וכו'. (על יחוסו של אלקנה עין ב'תמ"ט ערך קרח ובנספח ד' ה). ולו שתי נשים שם אחת חנה וכו' ולחנה אין ילדים. ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזבוח לה' צבאות בשילה וכו' [תדב"א: אלקנה היה עולה לשילה ארבע פעמים בשנה: שלש מן התורה ואחת שקבל עליו]. באותו פרק שנתמנה עלי להיות שופט] ויהי היום [רש"י: והיה יום מועדא; י"ט: זה יומו של עצרת; ולפי אגדת בראשית סט: זו הפסח. – ופלא שלא נמצא מי שאמר, שיום זה היה ראש השנה, מכיון שאמרו, ר"ה יא: ,בר"ה נפקדה חנה [רש"י: בא זכרונה לטובה ונגזר עליה הריון], ולפי סדר הזמנים אי אפשר שהיה הדבר בראש שנה קודמת או מאוחרת משנה זו. ועין ספר רש"י ע' ריב, שאמנם נמצא אחד המפרשים שחשב יום זה לר"ה, והקושיה שם, כי ר"ה אינו זמן עליה לרגל, מסולקת פה ע"י המאמר מתדב"א] ויזבח אלקנה וכו'. וכן יעשה שנה בשנה וכו'. וחנה בכתה ולא אכלה, כי סגר ה' בעד רחמה וכו'. ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה' [רש"י: אותו היום ישב על כסא גדול] שנתמנה שופט (וב"ש ש"א עח: כהן גדול) על ישראל]. תפלת חנה ונדרה: ,ונתת לאמתך זרע אנשים ונתתו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו וכו'.

ש"א א' א–יט; י"ש ש"א עז עח. *

בניו ונבא לו: „הנה ימים באים וגדעתי את זרעך ואת רצף בית אביך מהיות זקן בכיתך וכו' וכל מרבית ביתך ימותו אנשים וכו'". שני בניך חפני ופינחס ביום אחד ימותו שניהם וכו' [עין ר"ה יח. על רבה (ורשיי) מביא גירסא: רבא, ומעיר כי רבא לא היה כהן; ולכן נוטה לגירסה: רבה בר נחמני] ואביי שיצאו מבית עלי ולכן לא האריכו ימים, ועל „משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני י"ח שנה" וכו' שהיתה אולי מבית עלי. ובב"ר נ"ט א מסופר על אנשי ממלא, שהיו „כלם שחורי ראש", וכפי הנראה היו ממשפחת בית עלי. לפי ירו"ד ר"ה ב"ה היה גם רב כהנא מבית עלי, ולפי ירו' תענית ד"ב גם רבי ינאי. ויהי ביום ההוא ועלי שוכב במקומו וכו' ונר אלהים טרם יכבה – ושמואל שוכב – [עין קיד' עח] בהיכל ה' וכו': קריאת ה' אל שמואל ג' פעמים, עד אשר גלה לו עלי, כי ה' קורא אליו. התגלות ה' לשמואל: אקים אל עלי את כל אשר דברתי אל ביתו החל וכלה וכו' [רשיי: אכלה גזירתו ואשלימה עליהם מדור אל דור להמיתם בני י"ח כנ"ל]. ויגדל שמואל וה' היה עמו וכו'. וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע, כי נאמן שמואל לנביא לה'. ש"א ב' יא – ג.*

[ב'הנה]. גולד דוד בן ישי. חי ע' שנה [שהשאר לו אדם הראשון בשטר מתנה; עין א' לאדם סוף עמ' 21]. רות ד' כב; ש"ב ה' ד'.

[ב'הע"א]. תבוסת ישראל במלחמתם עם פלשתים. לפי עצת הזקנים הביאו שני בני עלי את ארון ה' למערכות המלחמה;

[–. מגלת תענית: י' באיר]. הפלשתים נצחו וארון אלהים נלקח, ושני בני עלי מתו, חפני ופינחס. לשמע הבשורה בדבר שבי הארון נפל עלי ומת בן צ"ח שנה.

[חרבן משכן שילה שעמד שס"ט ש, למן ב'ך"ג]. ש"א ד' תה' ע"ח ס.*

[ב'הע"ב – ב'הצ"ב]. נדודי ארון ה' בשדה פלשתים ז' חדשים: באשדוד, בגת ובעקרון, ובכל מקום פרצה מגפה בפלשתים; לפי עצת כהניהם וקוסמיהם השיבוהו בכבוד גדול ובמתנות רבות לבני ישראל לבית שמש, וכאשר פרצה גם שם מגפה בעם, העלו את הארון לקרית יערים, ושם ישב כ' שנה. ש"א ה' – ד' ב'.

[ב'הע"ב – ב'הפ"ד]. בתחלת אלו כ' שנה הביאו את אהל מועד (משכן) לנב, ואצפ"י שהיה ארון ה' בקרית יערים, בנב היו מקריבין כל י"ג שנה וז' שנים בנבעון].*

[ב'הע"ב]. שמואל הנביא נתמנה שופט [ושפט י"א שנה; עד ב'הפ"ב. ואולם מדרש תהלים פרק טו אומר, כי שמואל כמו משה מלך על ישראל מ' שנה]. התקבצות העם במצפה; ששם שפט שמואל את העם. יום צום ותשובה לאלהים. יציאת פלשתים למלחמה על ישראל ותבוסתם הגדולה. ויכנעו הפלשתים ולא יספו עוד לבוא בגבול ישראל כל ימי שמואל. וישפט שמואל את ישראל כל ימי חייו. והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה וכו' ותשובתו הרמתה וכו'. ש"א ד' ג – יו.*

[ב'הפ"א]. שנה י' לשפיטת שמואל. ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שופטים לישראל וכו' ולא הלכו בניו בדרכיו וכו'. ויתקבצו כל זקני ישראל אל שמואל הרמתה ויאמרו אליו: שימה לנו מלך שפוטנו ככל הגוים; וה' אמר לשמואל: שמע בקולם והמלכת להם מלך וכו'. ש"א ה' ת.*

[ב'הפ"ב]. ויהי איש מבנימין ושמו קיש ולו בן ושמו שאול וכו'. ותאבדנה האתנות לקיש, ושואל עם נערו הלך

האלה ט"ו ומטר"י].—בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך ע"י ישראל" [יזמא כב: כבן שנה שלא טעם טעם חטא. וצ"י"ש. רש"י: ויש לפתור: בן שנה שאול במלכו—בשנה ראשונה שהמלך בה, והוא מלך שתי שנים על ישראל, ובשנה ראשונה מיד, ויבחר לו שלשת אלפים" וכו'. והגר"א: לפי פשוטו פרושו: כשהיה שאול שנה אחת במלכו, אז עדין מלך ב' שנים, כדלעיל, שמלך שנה אחת עם שמואל, ואח"כ עוד שתי שנים לבדו]. יונתן בן שאול מכה את נציב פלשתים בגבע וכו' ופלשתים נאספו להלחם עם ישראל וכו'. ש"א י"ג א—ז.*

[לפי תענית ה מלך שאול ב' שנים ומחצה; ורש"י מפרש: כדמפרש בס"ע, שמלך מחצית י"א (לשמואל; ב'פ"ב כפי סדורנו). וי"ב (ב'פ"ג) וי"ג (ב'פ"ד), ושמואל מת בתוך שנת י"ג לסוף ח' חדשים; עין לקמן].

[ב'פ"ד]. שנה ב' למלכות שאול (שנה) שניה ירד ולא שמר הבטחתו]: שאול חכה בגלגל שבעת ימים למועד אשר אמר לו שמואל (עין ב'פ"ב), ולא בא שמואל הנגלגל. הקריב בעצמו את העולה והשלמים—והנה שמואל בא: "מה עשית?" לשוא הצטרק שאול: "ואתה לא באת למועד הימים" וכו'; שמואל אמר לו: "ועתה ממלכתך לא תקום! בקש לו ה' איש כלבבו ויצוהו ה' לנגיד על עמו". גזרת הפלשתים, שלא יהיה חרש בכל ארץ ישראל, פן יעשו העברים חרב או חנית. — יונתן מנחיל תבוסה גדולה לפלשתים. שבועת שאול: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב ונקמתי מאיביו". ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם ויטבול את קצה מטהו ביערת הדבש ויטעם וכו'. כאשר נודע הדבר לשואל חפץ להמיתו, אבץ העם פדה את יונתן ולא מת. ושואל

לבקשן. בדרך סרו אל איש האלהים הרואה, ובמצות ה' משחו שמואל למלך על ישראל וצוהו: וירדת לפני הגלגל וכו' שבעת ימים תוחל עד בואי אליך והודעתי לך את אשר תעשה וכו'. בגבעה ראה חבל נביאים ותצלה עליו רוח אלהים ויתנבא בתוכם. ויהי כ"י יודעו מאתמול שלשם וישאלו: "מה זה היה לבן קיש? הגם שאול בנביאים?" וכו'. ושמואל הצעיק את העם אל המצפה והפיל גורל וילכד שאול בן קיש וכו'. ויריעו כל העם ויאמרו: יחי המלך וכו'. [במשך שנה זו מלכו שמואל ושואל ביחד, ומלכות שאול היתה עוד רופפת בידו] ובני בליעל אמרו: מה יושיענו זה? ויבזוהו וכו'. ש"א ט"ו י"י.*

[ב'פ"ג]. שנה א' למלכות שאול [לבדו. ועין סוף ב'פ"ד]. נחש העמוני עולה על יבש גלעד ומסכים לכרות ברית ליושביה, הנכונים לעבדו, רק בתנאי זה: בנקור לכם כל עין ימין, ושמתיה חרפה על כ"י ישראל. ויאמרו אליו זקני יבש: הרף לנו שבעת ימים וכו'. שאול קבץ את העם, ויהי ממחרת וכו' ויבאו בתוך המחנה באשמרת הבקר ויכו את עמון עד חם היום. ויאמר שמואל אל העם: לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה. המלכת שאול בגלגל. דברי שמואל אל העם, ובהם השקפה היסטורית על דברי ימי העם למן ירידת יעקב מצרימה עד היום ההוא. ש"א י"א י"ב—י"ב י"ז: "הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה" וכו'—[תענית ב: מכאן שאם יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם.—דבר"י ב: הקב"ה ברא את החורף שיהא חורף ואת הקיץ שיהא קיץ, בא שמואל ועשה את הקיץ חורף, כנ"ל, הלא קציר חטים" וכו', בא אליהו ועשה את החורף קיץ, מ"א י"ז א: "חי ה' וכו' אם יהיה השנים

ויתיצב ארבעים יום [סוטה מב: כנגד מ' יום שנתנה בהן תורה; רש"י: שאתרה תורה להתקבל נתן לו כח להתיצב; ועין ב'דנ"י—ב'ךע"ד סוף ערך רות]. שמע דוד את דברי גלית הפלשתי ויצא לקראתו במקלו בידו ובחמשה חלוקי אבנים מן הנחל וקלע אבן אל הפלשתי אל מצחו, ותטבע האבן במצחו ויפול על פניו ארצה. וירץ דוד וכו' ויכרות בחרב גלית את ראשו. ויראו הפלשתיים כי מת גבורם וינסו, ואנשי ישראל רדפו אחריהם וכו'. דוד מובא בידי אבנר שר הצבא אל שאול, וראש הפלשתי בידו. ש"א י"ו.*

[—] אהבת יהונתן ודוד וכריתת ברית אהבה ביניהם. שאול מנה את דוד על אנשי המלחמה וכו'. שירת הנשים המשחקות: „הכה שאול בארפיו ודוד ברבבותיו“. ויחר לשאול מאד וכו'. ויהי ממחרת וכו' ודוד מנגן בידו כיום ביום וכו' ויטל שאול את החנית וכו' ויטב דוד מפניו פעמים וכו'. ויסירהו שאול מעמו וישמיהו לו שר ארץ וכו'. שאול מבטיח לתת לדוד לאשה את מרב בתו הגדולה, אבל נותן אותה לעדריאל המחלתי. ותאהב מיכל בת שאול את דוד וכו'. ויתן לו שאול את מיכל בתו לאשה.

שם י"ח.*

[—] נסיונות שאול להמית את דוד ונסיונות יונתן להצילו. ודוד נמלט אל שמואל הרמתי ושניהם ישבו בנאות ברמה. שאול שלח שמה מלאכים לקחת את דוד פעם ושתים, אבל הם ראו את להקת הנביאים נבאים וכו' ויתנבאו גם המה. הלך שאול בעצמו, ויפשו גם הוא בגדיו ויתנבא גם הוא לפני שמואל ויפל ערם כף היום ההוא וכף הליילה; על כן יאמרו:

הגם שאול נבנאים? שם י"ט.*

[—] דוד בורח מניות ברמה. שיחתו עם יהונתן ועצתם. איך יגלה יהונתן לדוד את מזמת אביו; הנה חדש מחר

לכד את המלוכה על ישראל וילחם טביב בכל אויביו במואב ובבני עמון ובאדום ובמלכי צובא ובפלשתיים וכו'. ש"א י"ג ה—י"ד.* [על הכתובים י"ד לב—לה עין וב' קכ].

[—] שמואל מצוה את שאול: עתה לך והכיתה את עמלק וכו' והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שֶׁה מגמל ועד חמור. ויך שאול את עמלק וכו'. ויחמול שאול והעם על אגג מלך עמלק ועל מיטב הצאן והבקר וכו'. דבר ה' אל שמואל: נתמתי כי המלכתי את שאול למלך וכו'. הריגת אגג בידי שמואל. פרידת שמואל מעל שאול. ולא יסף שמואל לראות את שאול עד יום מותו. ש"א ס"ו.*

[—] ה' שולח את שמואל אל ישי בית הלחמי „כי ראיתי בבניו לי מלך“ (ס"א) [י"ש ש"א קכד: כל מקום שנאמר „לי הרי זה קים לעולם ולעולמי עולמים; ועין שם י"ג פסוקים המשמשים ראיה לכך]. שמואל מושח למלך את הצעיר בבני ישי, את דוד [בן כ"ט שנה—בפסוק ה: „ותחלת ממושכה מחלת לב“ (משלי י"ג יב) זה דוד שנמשח ומלך לאחר שתי שנים; ובפסוק רבתי הגירסא: לאחר כמה שנים; בין כך ובין כך אין זה לפי סדורנו שלפני מלך כבר לאחר שנה. אבל אפשר שהכוונה להמלכתו על כל ישראל בירושלים].—רוח רעה מבצעת את שאול ולפי עצת עבדיו הובא אליו דוד, שהיה יודע נגן בכנור. לגרש ממנו את רוחו הרעה. ויאהבהו שאול מאד ויהי לו נושא כלים. ש"א ס"ו; דה"א ב' יג—סו.* [—] ויצא איש הבינים ממחנות פלשתיים גלית שמו וכו' ויעמד ויקרא אל מערכות ישראל וכו': אני הרפתי את מערכות ישראל היום, תנו לי איש ונלחמה יחד. ויגש הפלשתי השכם והערב [י"ש ש"א קכד] כדי לבטלן מקריאת שמע שחרית וערבית]

ש"ב קמז: וכיון שיצא דוד עמד מלך מואב והרג לאביו ולאמו ולאחיו, ולא נשתייר מהם אלא אחד]. גד הנביא אמר לו: „לא תשב במצודה, לך ובאת-לך אל ארץ יהודה“. דואג האדמי [ס"ב] ס"ב: חי ל"ד שנה; משנה ס"ב י"ב: דואג אין לו חלק לעולם הבא] מספר לשאול את מעשה אחימלך הכהן. שאול קורא אליו את אחימלך וכל בית אביו ולפי מצותו המיתם דואג ביום ההוא שמנים וחמשה כהנים. ואת נב עיר הכהנים הכה לפי חרב מאיש ועד אשה וכו'. רק אביתר בן אחימלך נמלט וברח אל דוד. ש"א כ"ב. [עוון נוב (כלומר: עוון הריגת כהניה וחרבנה) לא נמחה עד יום שהגיע סנחריב לירושלים (עין ג'ר"ג). ס"ב צ"ה. ועין רש"י ס"ב. — חרבן משכן נב שעמד שם י"ב שנה (עין ב'פ'ע"ב)].*

[—]. רדיפות שאול אחרי דוד בקעילה ובמדבר זיף. שם בא אליו יהונתן וחזק את ידו באלהים: „ואתה תמלוך על ישראל ואנכי אהיה לך למשנה“ וכו'. פגישת שאול ודוד במדבר מעון לשני צדי הר, שנקרא על כן סלע המחלקות. לידיעה כי פשטו פלשתים על הארץ שב שאול מרדוף אחרי דוד. ש"א כ"ב.*

[—]. כאשר שב שאול מאחרי פלשתים הוסיף לרדוף אחרי דוד במדבר עין גדי. שם נודמנו במערה אחת ודוד כרת את כנף המעיל אשר לשאול בלס. בשיחתם לאחר המעשה הזה הודה שאול: ועתה הנה ידעתי כי מלוך תמלוך וקמה בידך ממלכת ישראל. ועתה השבעה לי בה אם תכרית את זרעי אחרי וכו'. וישבע דוד לשאול וכו'. שם כ"ד.*

[—] מגלת הענית: כ"ח באיר; ויש גירסה: [כ"ט]. ש"א כ"ה א: מות שמואל [בן נ"ב שנה, כד' חדשים לפני מות שאול. והוא החשבון לפי הערכים הקודמים: חנה באה לעלי בתחלת התמנותו לשופט;

[רש"י: חדוש הלבנה] ואנכי ישוב אשב עם המלך לאכל, ושלחתי נוסתתי בשדה עד הערב השלישית וכו'. ויהונתן מבטיח: „מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך, ושלשת תרד מאד, ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה“ [רש"י: „ושלשת“ — שלשת ימים; יום המעשה—יום חול, יום עשית מלאכה] וכו'; אותות מותנים על ידי ירית חצים, שמהם יבין דוד את מזמת שאול. ויסתר דוד בשדה והיה החדש וישב המלך אל להם לאכל וכו'. והיה ממחרת החדש השני [רש"י: ממחרת חדוש הלבנה, ביום שני לחדש; ות"י: ביומא דבתרוהי דהוא עבור ירחא תנינא; כלומר: ביום ב' דר"ח; ובירר הענית ד' ג מסיק כמו ת"י] וכו'. דברים חריפים בין שאול ובין יהונתן. וידע יהונתן כי כ"ה היא מעם אביו להמית את דוד; ויקס מעם השלחן בחרי אף, ולא אכל ביום החדש השני לחם וכו'. למחר בבקר נתן לדוד את האות בירית החצים, כי עליו לברוא. שם כ"ה.* [כ"ה: „בן נעות המרדות“ — עין ב'ד"ו — ב'כ"ד ערך פילגש בגבעה].

[—]. דוד בא לנב אל אחימלך הכהן, מבקש לחם ואחימלך אומר: אין לחם חול כי אם לחם קודש אם נשמרו הנערים אך מאשה. דוד: אשה עצורה לנו כתמול שלשום בצאתי וכו' [י"ש ש"א קל: וראה אותם דוד שהיו אופין לחם הפנים בשבת לפי הוראת דואג; אמר להם: מה אתם עושים? אפיתו אין דוחה שבת]. אחימלך נותן לו „לחם קדש, לחם הפנים המוסרים מלפני ה' לשום לחם חם ביום הלכותי, וגם את חרב גלית הפלשתי, ודוד ברח אל אכיש מלך גת, ומיראתו מפניו שנה את טעמו והתחפש כמשגע. ש"א כ"א.*

[—]. דוד נמלט אל מערת-עדלם ונעשה שר על ארבע מאות איש; את אביו ואמו הפקיד אצל מלך מואב [י"ש

ומת (ולפי"ו היה מעשה נבל מיכף לאחר מות שמואל, כפי סדר הכתובים); ולפי דעה אחרת: אלו עשרת ימי תשובה שבין ר"ה ליהכ"פ (ולפי"ו היה מעשה נבל בערב ראש השנה הבאה, כדלעיל, ונבל מת ביו"כ). ועיי"ש עוד דעה אחרת]. דוד לקח לו לאשה את אביגיל [תנ"ח תולדות ו: פירש דוד ממנה ג' חדשים, כדי לידע אם היתה מעוברת מן נבל ואם לאו; לאחר ג' חדשים בא עליה ונתעברה הימנו], ואת אחינועם לקח דוד מזורעאל. ושואל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים. ש"א כ"ה*
[-]. שאל רודף אחרי דוד במדבר זיף ומעשה דוד שם. ש"א כ"ו*.

[-]. דוד, ועמו שש מאות איש ושתי נשיו, עבר אל אכיש בן מעוך מלך גת, שנתן לו למושבו את העיר צִקְלָג. ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה חדשים [רש"י: מייעוט ימים שנים; ואי אפשר לפרש ימים זה שנה, שהרי לא הלך דוד אצל אכיש עד שמת שמואל, ושואל לא מלך אחר מיתת שמואל אלא ד' חדשים, כמו ששינוי בס"ע; וגם ממנין שנותיו של עלי וכ' שנה שהיה הארון בקרית יערים וכו' נמצא שלא מלך שואל אחר מיתת שמואל יותר מד' חדשים. ועין לעיל בערך מות שמואל וסוף ב'פ"ג]. דוד ואנשיו פושטים אל הגשורי והגרזי והעמלקי, והכה דוד את הארץ ולא יהיה איש ואשה ולקח צאן ובקר וכו' וישב ויבא אל אכיש. ויאמן אכיש בדוד לאמר: הבאש הבאיש בעמו בישראל והיה לי לעבד עולם. ש"א כ"ו*.

[-]. ויהי בימים ההם ויקבצו פלשתים את מחניהם לצבא להלחם בישראל; ואכיש אמר לדוד: „אתי תצא במחנה אתה ואנשיך וכו' שומר לראשי אשימך כל הימים“, ודוד נאות לדבריו. והפלשתים חנו בשונם;

בתוך אותה שנה נולד שמואל; עלי שפט מ' שנה, נמצא שבמותו היה שמואל בן ל"ט ש' ומספר חדשים; מאז שפט שמואל לבדו י' שנים, ביחד עם שואל שנה אחת, ואח"כ מלך שואל לבדו ב' שנים, ואם מת שמואל כד' חדשים לפני מות שואל, הרי מת בן נ"ב: ב'פ"ב-ב'פ"ד. חשבון זה מתאים גם עם חשבון שנותיו של ארון ה' בקרית יערים (עין ב'פ"ע"ב): הארון נשבה בעת מות עזי, ולאחר שנדד ז' חדשים בשדה פלשתים העלוהו לקרית יערים ששם עמד כ' שנה (ב'פ"ע"ב-ב'פ"צ"ב): כ"י"ב שנה וחצי עד מות שואל וז' שנים וחצי שמלך דוד בחברון. ש"ב"ב יא. ה'ה; ועין: ב'פ"צ"ב; רש"י ש"א כ"ז ז ובערכים הסמוכים].*

[-]. מעשה נבל הכרמלי שגזו צאנו בכרמל ודוד שלח אליו ממדבר פארן עשרה נערים לדרוש בשלמו כ"ה ל'ח"י! [רש"י: כה יהי לשנה הבאה גוזז] ולבקש לתת להם מאשר תמצא ידו, „כי על יום טוב באנו“ [רש"י: על יום טוב באנו- על סמך משתה ויום טוב שיש לך באנו עתה לשואל; דבר אחר: ערב ראש השנה היה וצריכין אנו לסעודת יום טוב. זהו וראו: אותו יום טוב של ראש השנה היה והקב"ה ישב בדין על העולם.- ולפי זה יש לאחר מאורע זה עד סוף השנה, או ראשית השנה הבאה. ועין לקמן]. נבל גער בנערים: „מי דוד ומי בן ישי? היום רבו עבדים המתפרצים איש מפני אלניו“ וכו'. דוד ואנשיו חגרו איש חרבו ויצאו לעלות על נבל. אביגיל אשת נבל, אשה טובת שכל ויפת תאר, מהרה לצאת לקראת דוד ולמנעו מבוא בדמים. „ויהי כעשרת הימים [יגף ה' את נבל ונמת] [כעשרת הימים-רש"י לפי ר"ה יח. וי"ש ש"א קלז: ז' ימי אכלו של שמואל תלה לו הקב"ה שלא יתערב אבל רשע באבלו, ואח"כ חלה ג' ימים

למורים הם עמלקים ללקות ביום מחר כמו שנ', שמ' י"ז ט: "מחר אנכי נצב"; [לכך נאמר, למחרתם] ויצל דוד את כל אשר לקחו עמלק. דוד מחליט: כהלך היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו. ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימך לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה. וישלח מהשלל לזקני יהודה לכל המקומות אשר התהלך שם דוד הוא ואנשיו לאמר: הנה לכם ברכה משלל אויבי ה'. ש"א ל"א.

[— בסוף השנה]. תבוסה גדולה של מחנה ישראל בהר הגלבוע. ויכו פלשתים את יהונתן ואת אבינדב ואת מלכישוע בני שאול. ושאול נפל על חרבו וימת. אנשי ישראל עזבו את הערים וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהן. ויהי ממחרת ויבאו פלשתים לפשט את החללים וימצאו את שאול ואת שלשת בניו נופלים בהר הגלבוע. ויכרתו את ראשו ויפשיטו את כליו וישלחו בארץ פלשתים סביב לבשר בית עצביהם בית העם וכו' ואת גיתו תקעו בחומת בית שן. אנשי חיל מיושבי יבש גלעד הזכו כל הליצה ולקחו גיות שאול ובניו ושרפום וקברו את עצמותיהם תחת אשר ויצמו שבעת ימים. ש"א ל"א;

דהי"א י"א.

[ויקיר כ"ו ז: הראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו, דור דור ומלכיו, וחכמיו, ומנהיגיו, ומשניו, ושוטריו, ופרנסיו, וחומסיו, וגזלניו, ונביאיו, והראהו שאול ובניו נופלים בחרב. אמר לפניו: מלך ראשון שיעמד על בניך ידקר בחרב? אמר לו הקב"ה ולי אתה אומר? אמר אל הכהנים" (וי' כ"א ג) שהרג (והכונה לכהני נוב; עין ב'פ"ד) שהם מקטרגים אותן];

[כ'פ"ה—ב'ק"ח—ב'ק"ד]. חרבה נב ובאו להם לגבעון (כ"זמר): עבר המשכן לגבעון). ושם עמד עד תחלת בנין מקדש

ויקבץ שאול את כל ישראל ויחנו בג'ב'ע. ולב שאול היה חרד מאד, ובאשר ה' לא ענהו גם בחלומות גם באורים גם בנביאים הלך לילה [לש"י לפי תנ' אמור ב: יום היה אלא מתוך צרתם היה דומה להם לילה] לדרוש אשת בעלת אוב בעין דור [פ"א לג: אשה צפניה אמו של אבנר] וצוה אותה להעלות לו את שמואל (המת). שמואל: ולמה תשאני וה' סר מעליך וכו' ויקרע ה' את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד וכו'. ומחר אתה ובניך עמי, גם את מחנה ישראל יתן ה' ביד פלשתים. ושאול נפל מלא קומתו ארצה וירא מאד, גם כח לא היה בו. כי לא אכל לחם כל היום וכל הלילה וכו'. ויקומו וילכו בלילה ההוא. ש"א כ"ח.

[—]. סרני פלשתים תמהו מאד לראות את דוד ואנשיו. אכיש: הלא זה דוד עבד שאול מלך ישראל, אשר היה אתי זה ימים או זה שנים [עין בערך הקודם לקודם] וכו'. אבל שרי פלשתים דרשו להרחיקו, ואכיש צוה את דוד: ועתה השכם בבקר וכו' ואזר כֶּסֶם וְכֹכַב. וישכם דוד הוא ואנשיו ללכת בבקר לשוב אל ארץ פלשתים. ופלשתים עלו יזרעאל. ש"א כ"ט.

[—]. ביום השלישי באו דוד ואנשיו לצקלג, והנה עמלקי פשטו ויכו את צקלג וישרפו אותה באש וישבו את הנשים, הבנים והבנות וינהגו וילכו לדרכם. דוד ומאתים מאנשיו רדפו אחרי הגדוד ומצאו בשדה איש מצרי, עבד לאיש עמלקי אשר עזב אותו, "כי חליתי היום שלשה", והחולה לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות. העבד הראם את מקום גדוד העמלקים, ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם וכו' [ויקיר כ"א ב: מהו, למחרתם? שתי לילות ויום אחד. — לפי ברכ"ג נשף פה משמעו לפנות בקר, אבל יש נשף גם בתחלת הערב. רש"י:

המליך את איש-בִּשְׁת בן שאול במחנים על כל ישראל. בן מ' שנה איש-בשת במלכו ושתיים שנים מלך. ש"ב ב' ה'— [לפי תוספות ס"ג כ. "שתי" מלך חצי שנה לאחר מות שאול (וכן נראה מש"ב ב') והומת ה' שנים לפני המלכת דוד על כל ישראל, הינו באמצע ב'ףצ"ז; ולפי דעת רש"י ס"ג שם מלך ה' שנים לאחר מות שאול, הינו בתחלת ב'ףצ"ז, והומת חצי שנה לפני המלכת דוד על ישראל, הינו בסוף ב'ףצ"א או תחלת ב'ףצ"ב (וכן נראה מסדר המאורעות בש"ב ד' ה'). בין כך ובין כך היתה מלכות ישראל בטלה ה' שנים ומחצה בפרק הזמן שבין מיתת שאול ובין המלכת דוד על כל ישראל, ומהן ב' שנים ומחצה באשמת אבנר שהמליך את איש בשת].*

[ב'ףצ"ה—ב'ףצ"א]. מלחמה קשה בין אבנר ובין יואב בן צרויה ועבדי דוד. המתת עֶשְׂהָאל אחי יואב בידי אבנר. ש"ב ב' יב—לב.*

[— —]. מלחמה ארֶכָה בין בית שאול ובין בית דוד. ודוד הולך וחזק ובית שאול הולכים ודלים. בחברון נולדו לדוד ששה בנים משש נשיו: אֶמְנוֹן, כְּלָאֵב, אֶכִּישָׁלוֹם, אֶדְנִיָּה, שִׁשְׁפָּטָיָה, יִתְרָעָם.— ריב בין אבנר ובין איש-בשת על אודות רצףָה בת אִיָּה פִּילֶגֶשׁ שאול; [יחר לאבנר מאד וכו' ומאו השתדל להעביר הממלכה מבית שאול ולהקים את כסא דוד על ישראל ועל יהודה מִדָּן ועד באר שבע. מיכל בת שאול שָׁנְתָה לַפְּטִיאֵל בן קָיִשׁ מוֹשְׁבֵה דָּדוֹד לפי דרשותו. אֶבְנֵר בא אל דוד חברון ודוד עושה לו משתה, אבל אחרי צאתו בשלום בא יואב מהגדוד ושלח להשיב את אבנר, ויואב ואבישי אחיו הרגו לאבנר על אשר המית את עֶשְׂהָאל אחיהם. התמרמרותו של דוד וקינחו על רציחת אבנר; הקמות נבל ימות אבנר ז' וכו'. שר וגדול נפל היום

שלמה (אמצע ב'יקכ"ח), הרי מ'ד שנה וביחד עם י"ג של נב הרי נ"ז ש' ב'ףצ"ב— ב'יקכ"ח. ואולם ס"ע יד מונה נ' שנה למשכן גבעון בלבד, הינו עד גמר בנין מקדש שלמה בתחלת ב'יקל"ה (ועין ב'יקל"ו). אבל נראה שגם לפי הגמרא זכ"קיה עמד משכן גבעון עד גמר בנין הבית ואין היא מתפונת לומר אלֵא שִׁמִּי משכן נב ומשכן גבעון עד תחלת בנין הבית הם נ"ז שנה, כדי להסיק את מספר שנותיו של משכן שילה; ועי"ש]. משכן גבעון (הבמה הגדולה בגבעון) נזכר: מ"א ג' ה' דה"י"א ט"ז לט. כ"א כט; דה"י"ב א' ג'.

ה ערה: על הריגת כהני נב בירי שאול עין לעיל. ואולם זמן תרבן משכן נב ותחלת משכן גבעון מקומו פה, כפי היוצא מחשבון שנות המשכנות. הגמרא זכחים ק"ח אומרת: כשמת שמואל הרמתי חרבה נוב ובאו להם לגבעון, והכונה היא: כשמת שמואל (לאחר שחרבה נוב) באו להם לגבעון.

[ב'ףצ"ה. בתחלת השנה]. לאחר שישב דוד שני ימים בצקלג נודע לו ביום השלישי דבר תבוסת ישראל, והוא וכל האנשים אשר אתו ספרו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב. קינת דוד על שאול ועל יהונתן בנו: אל תגידו בגת וכו'. הרי בגלֶבֶע אל טל ואל מטר עליכם וכו'. שאול ויהונתן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו וכו'. ש"ב א.*

[—]. דוד עולה עם אנשיו ועם כל בני ביתו חברונה. ויבאו אנשי יהודה וימשחו שם את דוד למלך על בית יהודה. בן שלשים שנה דוד במלכו ובחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים (עד אמצע ב'ףצ"ב) ושם נולדו לו ו' בנים. ש"ב ב' א—ז יא; ה' ד ה' דה"י"א ג' ד* [ועל ענין ז' שנות מלכותו של דוד על יהודה עין זחר וארא לא].

[— באמצע השנה, או ב'ףצ"ז בתחלת השנה]. אבנר בן נר, שר צבא לשאול,

כמחנה אלהים; (לב) „ומבני יששכר יודעי בינה לעתים [במיר"ג טו: לעבדוּרִים] לדעת מה יעשה ישראל [שם: באיזה יום יעשו מועדים] ראשיהם מאתים וכו' (לח-לט) „כל אלה אנשי מלחמה עודרי מערכה בלבב שְׁלֵם באו חברנה להמליך את דוד וכו'. ויהיו שם עם דוד ימים שלשה אכלים ושותים, כי הכינו להם אחיהם וכו'. דהיי"א י"א י"ב; ש"ב כ"ג ח-לט. * [ש"ב כ"ג י"א: „ותהי שם חלקת השדה מלאה ערשים; דהיי"א י"א י"ג: „ותהי חלקת השדה מלאה שעורים" - רות רבה ה' א: בין שאר התשובות לישוב הסתירה הזאת יש גם תשובה, שבה מחולקות הדעות: לפי דעה אחת היה המעשה בשנה אחת ובשתי שדות, ולפי דעה אחרת היה המעשה בשדה אחת ובב' שנים, כלומר: ב' מאורעות. ש"ב כ"ג טו טז: דהיי"א י"א י"ח: „ויתאוה (ויתאו) דוד ויאמר: מי ישקני מים וכו' ויסך (וינסך) אותם לה" - רות רבה ה' א: חג היה וניסוך המים היה וויתור במה היה, כלומר: היתר להקריב קרבנות על הבמה. ש"ב כ"ג כ דהיי"א י"א כב: „והוא (בניהו) בן יהוידע) ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג" - ברכי יח: יש אומרים: שבר גזיזי ברד וקרח וירד וטבל; ויש אומרים: למד ספרא דבי רב (רש"י ותוספות: תורת כהנים, שהוא התמור בספרים, ומשום זה נקרא ארי) ביום חורף קצר]. [-]. דוד מקהיל את כל ישראל מן שיחור מצרים ועד לבוא חמת להביא את ארון האלהים מקרית יערים. העלאת הארון בעגלה חדשה, שנהגו אותה עזה ואחיו, ובלוית כלי שיר: כנורות ונבלים ותפים ומנענעים וצצלים. מעשה עזה שאחו בארון, כי שמטו הבקר, ויכהו שם האלהים, וימת שם עם ארון האלהים. הארון הובא בית עובד אדום הגתי ושם ישב ג' חדשים. ש"ב ו' א-יא: דהיי"א י"ג. * [ש"ב ו' יא: „ויברך ה' את עובד אדום

הזה בישראל. ש"ב ג; דהיי"א ג א-ד. * [ירד חפנית ד ב: מאבנר יצא בית ציצית הכסת]. [- - -]. המתת איש בשת בידי שני שרי גדודים בענה ורכב, כשהוא שֶׁכַּב כחם היום את משכב הצהריים. דוד צוה להרגם ולקצץ את ידיהם ואת רגליהם. ש"ב ד. (על זמן המתת איש-בשת עין לעיל בערך המלכת איש-בשת). * [ב'צ"ב א'. ג' למלכות דוד. נולד אחיהפל. עין ב'צ"ה]. * [ב'צ"ב. באמצע השנה]. המלכת דוד בחברון על ישראל]. בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנה על כל ישראל ויהודה. [ירוש' ר"ה א' א' מקשה: בכלל (של מ' שנות מלכותו של דוד) חסרים (אותם ו' החדשים) ובפרט יתרים (מ' שנה וחצי)? ועל זה באות ג תשובות: ל"ב שנה ומחצה היו (שנות מלכותו בירושלים) אלא בשביל לחלוק כבוד לירושלים הוא מונה אותן שלמות; חשבון מרבה בולע לחשבון מועט; אותם ו' חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום לא עלו מן המניין]. וילך המלך ואנשיו ירושלים אל היבوسی יושב הארץ וכו' [רש"י לפי פ"א לו (אבל עין שם נוסח אחר): מורעו של אבימלך היו וכו' שנשבע להם אברהם; עין ב'נ"א] וילכוד דוד את מצודת ציון עיר דוד. ש"ב ה' א-ג; דהיי"א ג' ד-ט; י"א א-ט. רשימת ראשי הגבורים אשר לדוד מכל שבטי ישראל אשר סיעו בידו להמליכו על כל ישראל ומעשי גבורותיהם במלחמותיו הקודמות עם הפלשתים. בין אלה: (דהיי"א י"ב טו) „אלה הם אשר עברו את הירדן בהדש הראשון והוא ממלא על כל גדותיו וכו'; (ב-ג) „בלכתו אל ציקלג נפלו עליו ממנשה וכו' ראשי האלפים אשר למנשה, והמה עזרו עם דוד על הגדוד וכו', כי קָצַע יום ביום יבאו על דוד לעזרו עד למחנה גדול

לבית העולמים. אבל אהל מועד שעשה משה במדבר ומזבח הנחשת שעשה בצלאל ומנורה ושלחן ואש שירדה בימי משה היו בבמה בגבעון (ועין דה"ב א ג-ו); וכך היו עושים כל חמשים שנה בגבעון עד שבאו לבית העולמים. ועין ב'ףפ"ה*.

א[ב'ףצ"ג-ב'ק"י]. שנות המאצרות שבפרק זמן זה לא פורטו, ולכן הם מסדרים פה לפי סדר הכתובים. דוד יושב בביה ארוזים והוא חפץ לבנות בית לה. חזון נתן הנביא בליצה ודבריו לדוד: „לא אתה תבנה לי הבית לשבת“; „כי המים רבים שפכת ארצה לפני“; „כי ימלא ימיך, ושכבת את אבותיך והקימותי אח זרעך אחרייך וכו' הוא יבנה בית לשמי“ וכו'. תשובת דוד הנכנע ותפלתו לאלהים.

ש"ב ז; דה"א י"ג.

[---]. דוד מכה את פלשתים, את מואב, את הדרעזר מלך צובה, ואת ארם דמשק, ובה שם נציבים, ותהי ארם לדוד לעבדים נושאי מנחה. הנחשת, הכסף והזהב משלל כל המלחמות הקדיש דוד לה; ומהם עשה שלמה אחר כן את כלי המקדש. ובאדום שם נציבים ויהיו כל אדום עבדים לדוד וכו'. ויואב בן צרויה על הצבא וכו'. רשימת שאר שרי המלוכה.

ש"ב ח; דה"א יח*.

יואב שר הצבא ישב ששה חדשים באדום עד הכרית שם כל זכר. והדד (אדד) הוא ואנשים אדומיים מעבדי אביו ברחו למצרים, והדד נער קטן, וימצא חן בעיני פרעה מאד, ויתן לו בית ולחם וארץ וכו', ויתן לו אשה את אחות אשתו וכו'. מ"א י"א טו-כ*.

[---]. דוד מתענין לדעת: „הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול? ואעשה עמו חסד בעבור יהונתן“. וכאשר נודע לו כי יש עוד מפיבלשת בן יהונתן, והוא פסח שתי רגליו, השיב לו את כל נחלת שאול

ואת כל ביתו (דה"א י"ג יד: „בית עובד אדום ואת כל אשר לו“); ובדה"א כ"ו ד- ה נמנים לעובד אדום ח' בנים, „כי ברכו אלהים“, וגומר: „כל אלה מבני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם וכו' ששים ושנים לעובד אדום“—ירו יבמות ד' יב: כמה ברכו? בבנים. שהיתה כל אחת מהן (מנשי ח' בניו) יולדת שנים בכל חודש (מג' החדשים שישב הארון בביתו). הא כיצד? טמאה ז' וטהרה ז' וילדה; טמאה ז' וטהרה ז' וילדה. (ח' פעמים ב' הרי) ס"ז לכל חדש, ולג' חדשים הרי מ"ח, והוא (עובד אדום עצמו) ששה הרי נ"ד, ועם ח' בניו הרי ששים ושנים. ואולם בברכות טג: זו חמות (אשת עובד אדום) וח' כלותיה שילדו ששה ששה בכרס אחד, ועם ח' בניו הרי ס"ב].

[---]. חירם מלך צור שולח לדוד מלאכים ועצי ארוזים וחרשי קיר וחרשי עצים לבנות לו בית וכו'. דוד לוקח עוד פילגשים ונשים מירושלים, שמהן נולדו לו עוד י"א בנים. מלחמות בפלשתים, ודוד הכה אותם מגבע עד בואך גזר.

ש"ב ה' יא—כה; דה"א י"ד*.

[---]. דוד מכין מקום לארון ה' בעיר דוד. העלאת הארון מבית עובד אדום הגתי לעיר דוד. רק הלויים הורשו מעתה לשאת את ארון ה'. ודוד מכרכר בכל עז לפני ה' וכו'. ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון וכו' ותבז לו בלבה; תוכחת מיכל ותשובת דוד. הקרבת קרבנות לפני ארון ה' והסדרת עבודת הכהנים הלויים והמשוררים. שירת התודה של אסף ואחיו.

ש"ב ו' יא—כג; דה"א ס"ו ס"ז. שם ס"ז לט מ: „ואת צדוק הכהן ואחיו הכהנים לפני משכן ה' בכמה אשר בגבעון להעלות עלות לה“ וכו' [ס"ע יד: סדר העבודה לפני ארון ה' לפי המתואר בפרקים הנ"ל היה נוהג כל ארבעים ושלוש שנה (ב'ףצ"ב-ב'קל"ה), עד שהביאו שלמה

וקרא אותו לירושלים, ומאז היה אוכל על שלחנו כאחד מבני המלך. ש"ב ט. *

[ב'רצ"ה או ב'רצ"ו. נולד אליעם בן אחיתפל, כשאחיתפל הוא בן ח' שנים וח' חדשים או בן ט' שנים וח' חדשים. ועין ב'ק"ד]. *

[ב'ק"ד או ב'ק"ו. נולדה בת-שבע בת אליעם בן אחיתפל, כשאליעם הוא בן ח' שנים וח' חדשים או בן ט' שנים וח' חדשים. ועין ב'ק"ב]. *

[ב'ק"א. כ"ז למלכות דוד. סדור מארעות שנה זו על פי הוהר ראה בסוף שנה זו]. וימת מלך בני עמון וימלוך חנן בנו תחתיו. ויאמר דוד: אעשה חסד עם חנן בן נחש, כאשר עשה אביו עמדי חסד; וישלח דוד לנחמו ביד עבדיו. אבל שרי בני עמון חשדו, כי דוד שלחם בעבור חקור את העיר ולרגלה ולהפכה. ויקח חנן את עבדי דוד ויגלה את חצי זקנם ויכרת את מדיניהם בחצי עד שתותיהם וישלחם. ובני עמון התאחדו עם ארם נהרים ועם ארם צובא ועם מלך מעכה ויצאו למלחמה עם דוד. ודוד שלח לקראתם את יואב ואבשי אחיו ואת כל הצבא הגבורים, והם הכו את ארם ואת הדרעור שבא לעזרת ארם. ויראו כל המלכים עבדי הדרעור כי נגפו לפני ישראל וישלימו את ישראל ויעבדו וייראו ארם להושיע עוד את בני עמון. ש"ב י; דה"א י"ט. *

[—]. ויהי לתשובת השנה [ת"י: לזמן סופא דשתא—לעת קץ השנה; אבל בפס"י כו מוכיח מן הכתוב הזה, כי "יש עת לשנה", וכפי הנראה הכונה היא, ש,לתשובת השנה' משמע: לאחר עבור שנה מן המעשים המסופרים לפני כן] לעת צאת המלכים [רש"י: יש עת בשנה שדרך התקלות לצאת כשהארץ מלאה קמות והסוסים מוצאים תבואה בשדה לאכול] וישלח דוד את יואב ואת עבדיו עמו

ואת כל ישראל וישחיתו את בני עמון ויצורו על רבה, ודוד יושב בירושלים. ש"ב י"א א דה"א כ"א. ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו [ס"ג ק"ו: הפך משכבו של לילה למשכבו של יום (רש"י: שהיה משמש מטתו ביום כדי שיהא שבע מתשמש ולא יהרהר אחר אשה כל היום) ונתעלמה ממנו הלכה וכו' ע"ש] וכו' וירא אשה רוחצת מעל הגג וכו' הלא זאת בת-שבע בת-אליעם אשת אוריה החתי [כשהיא עומדת בשנה הששית או השמינית לחייה. ועין ב'ק"ב]. וישלח דוד מלאכים ויקחה וכו'. ותהר האשה וכו'. ודוד שלח לקרוא לאוריה ממערכות המלחמה, ואוריה בא, ואל ביתו לא ירד. ויהי בבקר ויכתב דוד ספר אל יואב וישלח ביד אוריה: הבו את אוריה אל מור פני המלחמה החזקה ושבתם מאחרי ונפה ומת. וכן היה. ש"ב י"א ב—כ. * [הקדמת ספר הוהר: אוריה החתי בצאתו למלחמה נתן גט לאשתו על תנאי אם ימות כדין היוצא למלחמה. ב'ו' באדר או כ"ה בניסן של אותה שנה העביר דוד כרוז לכל ישראל להתייג למלחמה בבני עמון; בט"ו באיר או ב'ו' בסיון התקבצו אצל יואב; המלחמה ארכה בחדשים סיון, תמוז, אב ואולול; ובט"ו או בכ"ב באולול נקראה בת-שבע לדוד.—ס"ג ק"ו: ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית אלא שבאה אליו במכאוב. וגם: ראויה היתה לדוד בת שבע אלא שאקלה פנה (פרי לא בשל); רש"י: שקפץ את השעה להזקק על ידי עבירה].

[ב'ק"ב. כ"ח למלכות דוד]. בת-שבע ספדה על בעלה, ויעבר האבל וישלח דוד ויאספה אל ביתו ותהי לו לאשה. נתן הנביא בא אל דוד ומספר לו את מעשה העשיר אשר גזל את כבשת הנש. דוד קורא בחמה: "בן-מות האישי העושה זאת". נחן: "אתה האישי", ועתה לא תסור חרב

וקרא אותו לירושלים, ומאז היה אוכל על שלחנו כאחד מבני המלך. ש"ב ט. *

[ב'רצ"ה או ב'רצ"ו. נולד אליעם בן אחיתפל, כשאחיתפל הוא בן ח' שנים וח' חדשים או בן ט' שנים וח' חדשים. ועין ב'ק"ד]. *

[ב'ק"ד או ב'ק"ו. נולדה בת-שבע בת אליעם בן אחיתפל, כשאליעם הוא בן ח' שנים וח' חדשים או בן ט' שנים וח' חדשים. ועין ב'ק"ב]. *

[ב'ק"א. כ"ז למלכות דוד. סדור מארעות שנה זו על פי הוהר ראה בסוף שנה זו]. וימת מלך בני עמון וימלוך חנן בנו תחתיו. ויאמר דוד: אעשה חסד עם חנן בן נחש, כאשר עשה אביו עמדי חסד; וישלח דוד לנחמו ביד עבדיו. אבל שרי בני עמון חשדו, כי דוד שלחם בעבור חקור את העיר ולרגלה ולהפכה. ויקח חנן את עבדי דוד ויגלה את חצי זקנם ויכרת את מדיניהם בחצי עד שתותיהם וישלחם. ובני עמון התאחדו עם ארם נהרים ועם ארם צובא ועם מלך מעכה ויצאו למלחמה עם דוד. ודוד שלח לקראתם את יואב ואבשי אחיו ואת כל הצבא הגבורים, והם הכו את ארם ואת הדרעור שבא לעזרת ארם. ויראו כל המלכים עבדי הדרעור כי נגפו לפני ישראל וישלימו את ישראל ויעבדו וייראו ארם להושיע עוד את בני עמון. ש"ב י; דה"א י"ט. *

[—]. ויהי לתשובת השנה [ת"י: לזמן סופא דשתא—לעת קץ השנה; אבל בפס"י כו מוכיח מן הכתוב הזה, כי "יש עת לשנה", וכפי הנראה הכונה היא, ש,לתשובת השנה' משמע: לאחר עבור שנה מן המעשים המסופרים לפני כן] לעת צאת המלכים [רש"י: יש עת בשנה שדרך התקלות לצאת כשהארץ מלאה קמות והסוסים מוצאים תבואה בשדה לאכול] וישלח דוד את יואב ואת עבדיו עמו

[–]. ויהי אחרי כן [סמוך ללידת שלמה] ואמנון בן דוד אהב את תמר אחות אבשלום בן דוד. לפי עצת יונדב רע אמנון התחלה אמנון ובקש מאביו: „תבוא נא תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לביבות ואברה מידה“ וכו'. כאשר באה תמר לאמנון אחיה החדרה החזיק בה וענה אותה, ואח"כ שנאה ושליח אותה החוצה. ותקח תמר אפר על ראשה וכו' ותלך הלך וןקקה וכו'. ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב, כי שנא אבשלום את אמנון;

[ב'קמ"ו. ל"א למלכות דוד]. ויהי לשנתים ימים [י"ד סוטה ג' ד': יש זכות תולה (דוחה את העונש) לב' שנים, וזכותו של אמנון היתה שהוא עסק ב שנים אלה בתורה] ויהיו גוזזים לאבשלום כבעל חצור אשר עם אפרים, ויקרא אבשלום לכל בני המלך וכו'. כטוב לב אמנון ביין המיתוהו נערי אבשלום לפי פקודתו;

[ב'קמ"ו–ב'קמ"ז]. ואבשלום ברח וילך גשור ויהי שם שלש שנים; [ב'קמ"ח. ל"ד למלכות דוד]. נפש דוד המלך (כל"ה) לצאת אף אבשלום וכו'. בעצת יואב בן צרויה הסכים להשיב את אבשלום לירושלים בתנאי: שפא אל ביתו ופני לא יראה;

[ב'קמ"ח, ב'קמ"ט]. וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה. וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד וכו'. ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים ימים אשר יגלם כי כבד עליו וגלחו וכו' [במ"ד ט' כו': לרי יהודה הנשיא נזיר עולם היה, אחד ל"ב חדש היה מגלחו; ולרי נהוראי: מגלחו אחד ל"ד יום; ולרי יוסי: מגלחו מערב שבת לערב שבת. שכן מצינו בבני טבריא ובבני צפורי מגלחין מערב שבת לע"ש; ובתני בשלה יב הגירסה: שכן דרך בני מלכים להיות

מביתך עד עולם וכו' הנני מקים עליך רעה מביתך וכו'. דוד: „חסאתי לה“ נתן: „גם ה' העביר חסאתך לא תמות“ [הר שם: ביום כפור מחל הקב"ה לדוד]. ש"ב י"א כו–י"ב יר" * [יומא כב וסג' קו: ו' חדשים נצטרע דוד ופרשו הימנו סנהדרין ונסתלקה הימנו שכינה]; והראיה שש"ב ה' ד מונה שנות מלכותו רק מ' שנה, אם כי בפסוק ה מפרט: ז' שנים וששה חדשים בחברון ול"ג בירושלים. ועין ב'פצ"ב. ובתנארי"ב: י"ב שנה עשה דוד תשובה על עון בת שבע; הינו עד יום מותו, ב'קכ"ד; והגירסה שם, כ"ב' היא בהכרח משבשת. ובאגדה בראשית לה: י"ג שנים היה דוד חולה וכו', ופה הכונה כפי הנראה מתחלת עון בת שבע עד מותו, שהרי שלמה היה בן י"ב במלכו].

[–]. בת"שבע [כשהיא בת שמונה או שש שנים; עין ב'קמ"ג] ילדה ילד. ויגף ה' את הילד ונאנש. ודוד צם ושכב ארצה והתפלל. ויהי ביום השביעי וימת הילד, כדבר נתן הנביא; וכאשר נודע הדבר לדוד קם ורחץ ואכל לחם: „האוכל להשיבו עוד? אני הולך אליו והוא לא ישוב אלי“. וינחם דוד את בת"שבע אשתו וכו'. ש"ב י"ב טו–כו *.

[–]. יואב נלחם ברבת עמון (עין בסוף ב'קמ"א), לוכד את עיר המים ושולח אל דוד, כי יבוא וילכוד את כל העיר, למען יקרא שמו עליה. דוד לוכד את העיר ומוציא ממנה שלל רב ומעניש קשה את יושביה, וכן יעשה לכל ערי בני עמון. וישב דוד וכל העם ירושלים.

ש"ב י"ב כו–לאו דה"א כ' א–ג * [ב'קמ"ג. כ"ט למלכות דוד. תוך ד' חדשים הראשונים]. נולד שלמה (ונתן הנביא קרא שמו ידידיה) בן דוד ובת-שבע [כשהיא בת ו' שנים וח' חדשים או בת ח' שנים וח' חדשים; ועין ב'קכ"כ הערה ב']. ש"ב י"ב כו כה *.

נגלהין מע"ש לע"ש; ועוד בס"י כב אמור: מלך מסתפר בכל יום, כהן גדול מע"ש לע"ש, כהן הדיוט אחד לל' יום]. לסוף הכריח אבשלום את יואב ללכת אל המלך ולדבר על לבו שירשהו לראות את פניו. ויבא אל המלך וכו' וישק המלך לאבשלום. ויהי מאחרי כן ויעש לו אבשלום מרכבה וסוסים וחמשים איש רצים לפניו וכו'. ויגב אבשלום את לב אנשי ישראל.

ש"ב י"ג-ס"ו ה.

[בק"כ. ל"ו למלכות דוד]. מרד אבשלום: והיה מקץ ארבעים שנה [ס"ע יד: מ' שנה למן הזמן ששאלו ישראל מלך משמואל; עין ב'פ"א] יצא אבשלום ברשיון אביו לחברון וישלח מרגלים בכל שבטי ישראל לאמר: כשמעכם את קול השופר ואמרתם: מלך אבשלום בחברון, בעצה אחת עם אבשלום היה אחיתפל הגילוני יועץ דוד, והיה הקשר אמיץ, והעם הולך ורב את אבשלום. דוד ברח הוא וכל ביתו ברגליו מירושלים ועזב שם עשר נשים פיצגשים לשמר הבית. והנה גם צדוק וכל הלויים אתו נושאים את ארון ברית האלהים וכו' ויעצ אביתר עד תם כל העם לעבור מן העיר. ויאמר המלך לצדוק השב את ארון האלהים העירי וכו' [ס"ו כד כה] [ס"ע יד: בברוח דוד מפני אבשלום בנו היה אביתר עומד (בכהונת כהן גדול), עד שעלה במעלה (הר) הזיתים ושאל באזורים ותומים (ולא נענה), ונסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק תחתיו והחזירו את הארון למקומו ועין יומא עג- י"ש תה' תרכה: כשדוד עולה במעלה הר הזיתים אמר מזמור תה' ג.] דוד שולח את חושי הארפי להתחפש כנאמן לאבשלום, למען יפר את עצת אחיתפל. ציבא נער מפיבשת בא לקראת דוד וספר לו, כי מפיבשת נשאר בירושלים בתקוה, כי היום ישיבו לו בית ישראל את ממלכת אביו; דוד נותן לציבא את

נחלת מפיבשת. מעשה שמעי בן גרא שקלל וסקל באבנים וקרא: „צא צא איש הדמים ואיש הבליעל!". ואבשלום וכל העם איש ישראל באו ירושלים ואחיתפל אתו. וחושי קרא: „יחי המלך!". לפי עצת אחיתפל בא אבשלום אל פילגשי אביו לעיני כל ישראל. עצת אחיתפל ועצת חושי בדבר המלחמה עם דוד. ואחיתפל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו ויחנק וימת וכו' [משנה ס"ב ב: אחיתפל אין לו חלק לעולם הבא]. אבשלום מנה את עמשא תחת יואב על הצבא וכו'. מלחמה בין שני המחנות ותבוסת צבא אבשלום. המתת אבשלום בידי נצרי יואב לאחר שנתלה בשוכך האלה הגדולה בין השמים ובין הארץ. ויתקע יואב בשופר וישב העם מרדוף אחרי ישראל. קינת דוד על מות אבשלום. תרעומת יואב ודרישתו כי יצא דוד אל העם. ויקם המלך וישב בשער וכו' ויבוא כל העם לפני המלך וישראל נס איש לאהליו. בדרך שיבת המלך לירושלים: סליחתו בשבועה לעמשא ומניו לשר צבא תחת יואב; סליחת דוד לשמעי בן גרא ולמפיבשת שדוד החזיר לו את מחצית נחלתו; ברזלי הגלעדי, שהמלך מזמינו ללכת אתו לירושלים על שפלפל את המלך בשבתו במחנים, עונה: „בן שמיים שנה אנכי היום וכו' אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה וכו'? והוא בוחר למות בעירו [שבת קנב: ברזלי שקרן היה, כי אמתא דהויא בית רבי היתה בת צ"ב שנה והיתה טועמת את התבשיל שבקורה]. ריב בין איש ישראל ובין איש יהודה על זכות הבכורה להשיב את המלך אל מלכותו. ש"ב ס"ו-י"ט. [ירי הרויח ג' ב: ו' חדשים היה דוד בורח מפני אבשלום בנן].*

[...]. מרד שבע בן בכרי: אין לנו חלק

מגלהין מע"ש לע"ש; ועוד בס"י כב אמור: מלך מסתפר בכל יום, כהן גדול מע"ש לע"ש, כהן הדיוט אחד לל' יום]. לסוף הכריח אבשלום את יואב ללכת אל המלך ולדבר על לבו שירשהו לראות את פניו. ויבא אל המלך וכו' וישק המלך לאבשלום. ויהי מאחרי כן ויעש לו אבשלום מרכבה וסוסים וחמשים איש רצים לפניו וכו'. ויגב אבשלום את לב אנשי ישראל.

ש"ב י"ג-ס"ו ה.

[בק"כ. ל"ו למלכות דוד]. מרד אבשלום: והיה מקץ ארבעים שנה [ס"ע יד: מ' שנה למן הזמן ששאלו ישראל מלך משמואל; עין ב'פ"א] יצא אבשלום ברשיון אביו לחברון וישלח מרגלים בכל שבטי ישראל לאמר: כשמעכם את קול השופר ואמרתם: מלך אבשלום בחברון, בעצה אחת עם אבשלום היה אחיתפל הגילוני יועץ דוד, והיה הקשר אמיץ, והעם הולך ורב את אבשלום. דוד ברח הוא וכל ביתו ברגליו מירושלים ועזב שם עשר נשים פיצגשים לשמר הבית. והנה גם צדוק וכל הלויים אתו נושאים את ארון ברית האלהים וכו' ויעצ אביתר עד תם כל העם לעבור מן העיר. ויאמר המלך לצדוק השב את ארון האלהים העירי וכו' [ס"ו כד כה] [ס"ע יד: בברוח דוד מפני אבשלום בנו היה אביתר עומד (בכהונת כהן גדול), עד שעלה במעלה (הר) הזיתים ושאל באזורים ותומים (ולא נענה), ונסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק תחתיו והחזירו את הארון למקומו ועין יומא עג- י"ש תה' תרכה: כשדוד עולה במעלה הר הזיתים אמר מזמור תה' ג.] דוד שולח את חושי הארפי להתחפש כנאמן לאבשלום, למען יפר את עצת אחיתפל. ציבא נער מפיבשת בא לקראת דוד וספר לו, כי מפיבשת נשאר בירושלים בתקוה, כי היום ישיבו לו בית ישראל את ממלכת אביו; דוד נותן לציבא את

כתוב, בשלשים ושבעי' ותוספות תמורה טו. מביאין גירסה, שנת ל"ה, אבל התוספות והגריא מתקנים, ל"ו, וכדוספה על ראיותיהם יש להביא גם ראייה זו: לפי ס' טו היה שלמה בן ו' שנים בשעת מרד אבשלום (ועין הערה ב'), וס' יד מסיק: מכאן אתה מחשב שכן י"ב שנה היה שלמה במלכו, וזה לא יתכן אלא אם תאמר שהוא היה בן ו' בתחלת שנת ל"ו למלכות דוד, ואם בן או היה המרד.

הערה ב'. כל סדר הזמנים של אחיתפל ותולדותיו עד מותו יוצא בהכרח, לפי ס' טו, משלשלת הוכחות אלה: א) סמוך ללדת שלמה היה מעשה אמנון ותמר (ש"ב י"ג א: ויהי אחרי כן, לפי הכלל: כל אחרי סמוך, ב"רמ"ד). למן מעשה זה ועד מרד אבשלום עברו ו' שנים: ב' שחכה אבשלום עד הריגת אמנון (כג, ג' שנים שישב בנשור לאחר כן (לח) וכל שנים בירושלים לאחר שחזר (י"ד כח). נמצא ששלמה היה בעת המרד בן ו' שנים. ב) נש"ב י"א ג אמור: "בת-שבע בת אליעם אשת איריה החתי; ושם כ"ג לד ברשימת נבורי דוד אמר: "אליעם בן אחיתפל הנילוני, וזוה מסיקה הנמרא, כי בת-שבע היתה בת בנו של אחיתפל. ג) כתוב בתהלים ז"ה כד: "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, וימי אדם הם ע' שנה, ומכיון שאנשי דמים ומרמה אינם מניעים עד חצי ימיהם, הרי הם מתים פחות מבני ל"ה, ולפי בריתא אחת "כל שנותיו של אחיתפל אינן אלא שלשים ושלש" (ואולי הטעם הוא, שהרי לא מת בידו שמים, כי אם נחנק), ואם בן מת בן ל"ג בעת המרד, שאז היה שלמה נכרו בן ו', ה) נמצא ששלמה נולד בעת שאחיתפל היה בן כ"ו שנה, הרי שכ"ו שנות אחיתפל הוליד הוא את אליעם, אליעם את בת-שבע ובת-שבע את שלמה. מכיון שלשלשה עבודים דרושים לכל הפחות כ"ד חדשים, ה' לכל עבור, וכפרוש רש"י: ו' חדשים לולדת

בדוד ולא נחלה לנו בן ישי, איש לאהליו ישראל! איש ישראל הלכו אחרי שבע בן בכרי ואיש יהודה דבקו במלכם מן הירדן ועד ירושלים. דוד בא לירושלים ויקח את עשר הנשים הפילגשים ויתנם בית משמרת, ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות. ויאמר המלך אל עמשא: הוצק לי את איש יהודה שלשת ימים ואתה פה עמד. וילך עמשא להוציק את יהודה ויחר מן המועד אשר יעדו. ודוד שלח את אבישי לרדוף אחרי שבע בן בכרי. בדרך, ליד גבעון, המית יואב את עמשא. ויואב ואבישי אחיו רדף אחרי שבע בן בכרי וכו', ויבאו ויצורו עליו באבֶּלֶה בית המעכה וכו'. בעצת אשה חכמה [י"ש סוף משלי: סרח בת אשר] כרתו בני העיר את ראש שבע בן בכרי וישליכו אל יואב, ויתקע בשופר ויפוצו מעל העיר איש לאהליו, ויואב שב ירושלים אל המלך. רשימת השרים בממשלת דוד. ש"ב כ"א.

הערה א. הכתוב, ויהי מקץ ארבעים שנהי' (ש"ב ס"ו), שבו פותח הספור על מרד אבשלום, מתפרש: מקץ מ' שנה למן הזמן ששאלו ישראל מלך משמואל (עין ב"פ"א רש"י תמורה טו: ואין הדבר יוצא מפסוק מפורש, אלא משום שלא נמצא מ' שנה למנין אחר; אנב: במאמר הנ"ל של רש"י יש כמה שבוישים וסתירות, ונראה לי מלשונו כי יש בו מיסודו של רש"י, אבל נכתב ביד אחד מתלמידיו. שאילת המלך היתה בשנה ו' לשפיטת שמואל, ובשנה זו עוד מלך לבדו, ובשנה י"א מלך ביחד עם שאול, ואח"כ מלך שאול לבדו ב' שנים, ואם תמנה מן ו' לשמואל עד ל"ו לדוד, מן ועד בכלל, הרי מ' שנה, ולא דוקא מקץ מ' שנה" (תוספות גזיר ה). וכדברי הגרי"א בפרושו לס"ע סוף יד: ויהי מקץ מ' דהינו מתחלת שנת מ". ולפי זה נמצא שמרד אבשלום היה בתחלת שנת ל"ו למלכות דוד, אמנם בס"ע

וגבריו במלחמותיהם עם הפלשתים. ש"ב
 כ"א טו—כ"ג דה"א כ' ד—ה. [סני צה: (ש"ב כ"א
 טו) „וישבי בנוב וכו' ויאמר להכות את
 דוד—אותו יום ערב שבת היה]. שירת
 דוד ביום הצי"ל ה' אותו מכף כל אויביו
 ומכף שאול. ש"ב כ"ב. ואלה דברי דוד
 האחרונים, נאם דוד בן ישי וכו'. שם
 כ"ג א—ז.*

ה ע ר ה: שלש השנים ב'ק"כ—ב'ק"ב סדרנו
 לפי סדר הכתובים ש"ב כ"א—כ"ג ובהתאם לסדרו
 של „סדר עולם", שמתחלת מרד אבשלום ועד סוף
 מלכות דוד עברו ה' שנים, והן ג' שנות הרעב,
 שנה אחת למפקד העם ושנה אחרונה להתקנת
 משמרות כהונה ולויה ולהסדרת כל הבית, ואולם
 הקורא בעיון את הפרקים האלה קשה לו להשתתרר
 מן המחשבה, שכל המאורעות האלה שייכים לזמן
 קודם, לתקופת מלחמות ישראל עם הפלשתים בימי
 שאול ולאחר מותו, ואמנם בפרי"א יז אמור, שהרעב
 התחיל שנה לאחר שנהרג שאול, ואם כן ג' שנות
 הרעב הן השנים ב'קפ"ו—ב'קפ"ח. וביבמות ע"פ
 אמור, כי לאחר שיצאו י"ב חדש לאחר מיתת
 שאול (ועין רש"י שם) אמר דוד כי אין מן הראוי
 עוד להספיד את שאול, ואז פנה אל הגבעונים
 לפיסס, ובי"ש שמואל קנד מובאים הדברים
 מפרי"א ושם יש גירסה: לאחר שלש שנים שנהרג
 שאול ובניו בא רעב בימי דוד ג' שנים; ואפשר
 ששם הכונה לשנה ג' משנות הרעב, לעת המשה
 ומתן עם הגבעונים. לפי דעה זו יש ליחס לתקופה
 קודמת את הפרקים כ"א—כ"ג שבש"ב (חוץ מן
 הכתובים כ"ג א—ז), שכמה חלקים מהם מתאימים
 עם הפרקים דה"א י"א י"ב (ששם ברור כי המדובר
 הוא על תקופת קודמת), ואולי גם את הפרק האחרון,
 כ"ד, כשם שמצאנו שהפרקים האחרונים בשופטים,
 י"ז—כ"א, חוזרים לזמן קודם, לספר מאורעות
 בודדים חשובים לא לפי סדר זמנם. ולפי הגירסא
 ב"ש שם: „שלשים שנה" נמצא, שהרעב התחיל
 משנת ב'קט"ו, ע"כ לא בסוף מלכות דוד.

[ב'ק"כ"ג. ל"ט למלכות דוד]. מפקד
 העם מדין ועד באר שבע שארץ תשעה
 חדשים ועשרים יום [י"ש ש"ב קסח: מדין
 ועד, באר שבע ט' חרשים וכו' יום? אלא
 לפי ש(יואב) לא היה חפץ בדבר (עין
 ש"ב כ"ד ג ד) נשתהה] ותהי ישראל 800.000
 איש חיל שוקף חרב, ואיש יהודה
 500.000 איש. ולפי דה"א כ"א א—ו: ישראל

לשבעה והרש אחד לימי נדות וטהרות, הרי
 בהכרח הוליד כל אחד מהם בן ח' שנים;
 ולכאורה אפשר להסיק מכאן, כי דורות
 הראשונים הולידו בני ח'. ואולם הנמרא מניחה
 גם את הסכרא, שאחיתפל ואליעם הולידו
 בני ט', ובה שבע נתעברה בשלמה בת
 ו' שנים, מכיון שאשה היא בריאה יותר
 ויכולה להתעבר אפילו פחות מבן ו', והא
 ראייה, שבת-שבע ילדה ילד אחד קודם
 שנולד שלמה (ש"ב י"א כ, י"ב י"ד—כד).

[ב'ק"כ—ב'ק"כ"ב]. ויהי רעב בימי דוד
 שלש שנים שנה אחרי שנה; [במ"ד ח' ד:
 מלמד שהיו ג' שנים רצופות. — וכפי
 באור התוספות חמורה טו, ששנת המרד היתה
 שנה ראשונה של הרעב. ועין הערה
 לערך הסמוך. — פרי"א יז: בשנה א' עלו
 ישראל לרגל וכו', וכן בשנה ב' ובשנה
 ג' בדקו ולא מצאו בעצמם שום עוון.
 ואז]

[ב'ק"כ"ב. שנה ג' משנות הרעב]. ה'
 אמר לדוד, כי הרעב הוא ענש על אשר
 המית שאול את הגבעונים (ועין בהערה),
 שבנ"י נשבעו להם בימי יהושע, לפי
 דרישת הגבעונים מסר להם דוד שני
 בני רצפה בת איה שילדה לשאול
 וחמשת בני מיכל בת שאול שילדה
 לעדריאל. הגבעונים המיתום והוקיעום
 בהר בתחלת קציר שעורים [בי"ז בניסן,
 יום הקרבת העומר]. רצפה בת איה כסתה
 אותם בשק ושמרה עליהם יומם ולילה
 מתחלת קציר עד נתן מים עליהם מן
 השמים [למן י"ז בניסן עד י"ז במרחשון].
 ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם
 ואת חית השדה לילה. כאשר נודע הדבר
 לדוד לקח מבעלי יבש גלעד את עצמות
 שאול ויהונתן ואסף את עצמות המוקעים,
 ויקברו אותם בארץ בנימין בצ"ע בקבר
 קיש אביו. וַיַּעַתֵּר אֱלֹהִים לְאַרְץ אַחֲרֵי
 כן. ש"ב כ"א א—ד; ירו' קיד ד' א.*

[—]. תאור מעשי גבורה של דוד

המשמרות והמעמדות בבית ראשון ובבית שני ראה העניית ירר ד ב ובבלי כו—כח; ולענינו משנה העניית ד ג: אנשי המעמד היו מתעניין ד' ימים בשבוע, מיום ב' ועד יום ה'. ולא היו מתעניין ערב שבת מפני כבוד השבת. ולא בא' בשבת, כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו. והגמרא שם מפרטת כי בב' מתעניין על יורדי הים, בג' על הולכי מדברות, בד' על אסכרא שלא תפורע על התינוקות, בה' על עבירות שלא יפילו ומיניקות שיניקו את בניהם. וכו' ע"ש*.

[—]. מנוי ראשי האבות ושרי האלפים והמאות ושוטריהם המשרתים את המלך לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכך חדשי השנה—כל אחד מי"ב שרי הצבא לאחד מי"ב חדשי השנה [רש"י: כל זה היה מתחלת מלכותו ואילך]. דהיי"א כ"ז*.

[—]. והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים וכו'. מעשה אבישג השונמית. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר: אני אמלוך וכו'. יואב בן צרויה ואביתר הכהן עמדו לצד אדניה, ונגדו צדוק הכהן ובניהו בן יהוידע ונתן הנביא וכו', והגבורים אשר לדוד. על פי פקודת דוד הרכיבו צדוק הכהן ונתן הנביא וכו' את שלמה על פרדת המלך דוד [ירר כלאים ה' ב: בריה מששת ימי בראשית היתה; כלומר: נבראה כפרדה עם בריאת העולם, כי פרדה שנולדה מכלאים אסור לרכב עליה] ויוליכו אותו אל גיחון, ושם משחו את שלמה [בן י"ב שנה] ויתקעו בשופר ויאמרו כֹּה העם: יחי המלך שלמה. ויהללו כֹּה העם אחריו וכו'. מ"א א א—מ. פרטים נוספים ומלואים: דברי דוד לשריו בדבר המלכת שלמה בנו ובית ה' שהוא עתיד לבנות. זביחת אלפי זבחים ושמה גדולה. וימליכו שנית לשלמה בן דוד [עין: דהיי"א כ"ג א] וכו'. וישב שלמה על

1.100.000 איש שולף חרב ויהודה 470.000 איש שולף חרב, מלבד לוי ובנימין שלא נתפקדו. ועין רש"י פה ושם ובדה"א כ"ז כו. — גד הנביא, חוזה דוד, בא אליו בשם אלהים ונטל עליו אחד משלשה ענשים כבדים על עון פקדו את העם: ז' שנים רעב או ג' חדשים מנוסה לפני צריו או ג' ימים דבר בארץ. דוד: צר לי מאד, נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו, וביד אדם אל אפלה. ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד [ברכ' סג: משעת שחיטת התמיד עד זריקתו; או: עד חצות ממש], וימת העם מן ועד באר שבע שבועים אלף איש וכו'. תפלת דוד: הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו? וכו'. ביום ההוא קנה דוד את גרן ארונה היבوسی, ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עלות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל.

ש"ב כ"ז; דהיי"א כ"א* ועין בהערה לערך הקודם על זמן המאורעות האלה. [י"ש סוף ש"ב בשם אגדת שמואל: ברכותיו של יואב: "יוסף ה' אלהיך אל העם כהם וכהם מאה פעמים" באו בתוך י"ב חדש, לפי מ"א ד"כ: "יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים", והכונה היא כי זמנו של כתוב זה הוא מיד לאחר המלכת שלמה, ואם כן היה המפקד בסוף ל"ט למלכות דוד].

[ביקור ד]. מ' למלכות דוד. דוד מכין זהב וכסף ונחשת וברזל ועצים ואבנים לר"ב ומצוה את שלמה לבנות בית לה' ואת כל שרי ישראל — לעזר לשלמה בנו. דהיי"א כ"ב. המלכת שלמה. מפקד הַלְוִיִּם; הפלת גורלות לסדור מחלקות הכהנים, הלוים, המשוררים והשוערים וכו'. דהיי"א כ"ג—כ"ד. [ס"ע יד: ובשנה האחרונה התקין דוד המלך משמרות כהונה ולויה והסדיר את כל הבית, לפי דהיי"א כ"ו לא: בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וכו'. ע"ד

ביצ"ה. ועין ביצ"ה הערה ב ובנספח ה.
 [-]. לפי פקודת שלמה המית בניהו
 בן יהוידע את אדוניהו על אשר בקש
 את אבישג השונמית לאשה. גרוש אביתר
 מן הכהונה, מנוסת יואב והתחזקו בקרנות
 המזבחה; המתתו בידי בניהו לפי פקודת
 שלמה. מנוי בניהו תחת יואב על הצבא
 וצדוק הכהן תחת אביתר (ועין ביצ"ה).
 התראה לשמעאי בן גרא שישב בירושלים
 ולא יצא משם אנה ואנה, והיה ביום
 צאתך וכו' מות תמות. וישב שמעי
 בירושלים ימים רבים (עין ביצ"ו).

מ"א ב' יג-לח.*

[בי"ט: וישם כסא לאם המלך] -
 רות רבה ב' ב: זו בת שבקע-ותשב לימינו
 - זו רות המואבית. לא מתה רות עד
 שראתה שלמה בן בנה (בן בנו של בן
 בנה) יושב ודן דינן של זונות. ולפי
 ב"ב צ"א: אם המלך - אמה של מלכות.
 רות].

[-]. ויאהב שלמה את ה' ולכת
 בחוקות דוד אביו. מ"א ג' ג [ס"ע טו: ד'
 שנים עד שלא התחיל לבנות את הבית].
 וילכו שלמה וכר הקהל עמו לבמה אשר
 בגבעון. הקרבת אלף עולות. בגבעון
 נראה ה' אל שלמה בחלום היילה:
 "שאל מה אתן לך". תשובת שלמה:
 "ואנכי נערה קטן לא אדע צאת ובוא
 וכו' ועתה חכמה ומדע תן-לי". ותשובת
 ה': "החכמה ומדע נתון לך ועשר ונכסים
 וכבוד אתן לך" וכו'. וייקץ שלמה והנה
 חלום. שיבתו לירושלים. מ"א ג' ב-טו:
 דה"ב א' א-יג. משפט שתי הזונות שילדו
 בבית אחד, וילדה של האחת מת והיא
 לקחה את בן שכנתה, וכל אחת אמרה:
 בני החי. משפט שלמה: גורו את הילד
 החי לשנים ותנו את החצי לאחת ואת
 החצי לאחת וכו'. מ"א ג' טו-כח.*

[ביצ"ה-ביצ"ו]. רשימת השרים
 אשר לשלמה. מנוי שנים עשר נציבים

כסא ה' למלך תחת דוד אביו וכו'.
 דה"א כ"ח-כ"ט כח. אדוניהו הלך והחזיק
 בקרנות המזבח, אבל שלמה הבטיח: אם
 יהיה לבן חיל לא יפול משערתו ארצה
 ואם רעה תמצא בו ומת*, ולפי פקודתו
 הורידוהו מעל המזבח, ושלמה שלחו
 לביתו. מ"א א' מא-נג. צואת דוד לשלמה
 בנו: בדבר שמירת חקי ה' ומצוותיו;
 בדבר יואב בן צרויה שהרג את אבנר
 ואת עמשא, ועשית בהכמתך ולא תורד
 שיבתו בשלום שאול; בדבר גמול חסד
 לברזילי הגלעדי; בדבר שמעי בן גרא,
 והורדת את שיבתו בדם שאול. מ"א ב'

א-ט.*

[-. שבת; בשעת מנחה בשבת. בעצרת].
 מות דוד בן ע' שנה, לאחר שמלך מ'
 שנה: ז' בחברון ול"ג בירושלים. מ"א ב'
 י יא; דה"א כ"ט כו-ל; שבת ל'; וזה תרומה קנו;
 ירד חגיגה ב' ג; ועין מוספות חגיגה יד, אף"ו.*
 [על דבר דוד משורר התהלים עין
 בנספחים: הנביאים"ו, וכתבי הקדש"
 ערכים: דוד ותהלים.

לפי יר' העניט ד"ב וב"ר צ"ח יג יצא הלל
 מבית דוד; לפי שבת נג. יצא רבי מבית
 דוד, וביתר דיוק בבלי כתובות טב: רבי
 אתי משפטיה בן אביטל, כלומר: בנו
 החמישי של דוד מאביטל (דה"א ג' ג);
 רבי חייה אתי משמעאי אחי דוד (ש"א ס"ז ט;
 שמה; ש"ב י"ג ג; שמעה; דה"א ב' יג: שמעא);
 ולפי יר' וב"ר שם: רבי חייה רבא מבני
 שפטיה בן אביטל. ובב"ר ל"ג ג מובאים
 דברי רבי: רב הונא ראש הגולה הוא
 מן יהודה ואני מן בנימין, והוא מן
 הזכרים שביהודה ואני מן הנקבות].

[ביצ"ה]. התחזקות שלמה על כסא
 דוד. שנה א' למלכותו. דה"ב א' א; מ"א ב' יב.*
 הערה: לפי תחלת ריה ירו' ובבלי ב. וג.
 מונין מלכות שלמה לענין שפרות מניסן. ולפי
 זה יש להבין, כי לאחר שנסתיים הריב בדבר
 ירושת הכסא ושלמה התחזק על כסא דוד החלו
 למנות לו (בשטרות) שנה א' למלכותו מניסן

תנאי הברית. הכנות לבנין הבית. ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל, ויהי המס שלשים אלף איש, וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש חליפות, חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו וכו'. מ"א ה' ט—לבו

דהיי"ב א' יתן ב"ב.

[ב'קצ"ו]. מקץ שלש שנים (עין ב'קצ"ה) יצא שמעי לגת לבקש שני עבדים שברחו ממנו ולפי פקודת שלמה הומת בידי בניהו בן יהוידע. מ"א ב' לט—מו. [ב'קצ"ח]. שנה ד' למלכות שלמה בחדש זו הוא החדש השני (אָר). ת"פ שנה לצאת בני מצרים. התחלת בנין הבית ל'ה'. מ"א ר' א; דהיי"ב ג' א ב, ועין שם רש"י. [ט"ע טו; מ' שנה שהיו ישראל במדבר (ב'תמ"ח—ב'תפ"ח); ש' שנה מכניסתם לארץ עד (סוף) שנה ב' ליפתח (ב'תפח—ב'תפ"ח; ועי"ש) ומן השנה השנית ליפתח ועד שנבנה הבית ק"מ שנה (ב'תפ"ח—ב'קצ"ח), הרי ת"פ שנה. בחצי היובל נבנה הבית, בשנה הרביעית (עין הערה א) בשבוע, וכן לשלמה]. * [בחדש זיו'—ר"ה י"א: ר' יהושע מפרש: בירח שבו נולדו זיותני עולם (האבות), ומכאן שבניסן נולדו אבות; רש"י: זיו הוא איר, אלא שפה משמע: כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן; או: פעמים שניסן של תקופה נמשך בתוך אייר של לבנה, ועין ב'קצ"ו]. הערה א. מלשון הכתוב מ"א ר' א: בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני מארץ מצרים, בשנה הרביעית—בחדש זיו הוא החדש השני—למליך שלמה על ישראל ברור, שהכונה היא לא בשנת ת"פ, אלא לאחר שמלאו (בניסן ב'קצ"ח) ת"פ שנה ליציאת מצרים, שאז עמדו בשנה הרביעית למלכות שלמה, החלו (באיר) לבנות; ולפי החשבון מדויק, גם מספר השנה ב'קצ"ח אינו מוטל בספק, שהרי לפי המסורת עמד הבית ת"י שנה וחרב בשליש (ועין בנספח ר' סימן ה).

על כל ישראל, לכלכל את המלך ואת ביתו כל אחר חדש בשנה. מ"א ד'. [ספרי (י"ש ת"ת): מכאן שהשנה י"ב חדש (לא י"א ולא י"ג; ואולם דבר זה כבר מפורש ומפורט יותר ברשימת שרי המחלקות לדוד, דהיי"א כו א—טו). מ"א ד' יט: „ונציב אחד אשר בארץ”—טו יב: כנגד חדש העבור].—גדולת מלכות שלמה. „כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה בכל מצכי עבר הנהר ושלוש היה לו מכל עברו מסביב, וישב ישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מן ועד באר שבע כל ימי שלמה”. מ"א ה' א—ה. שם ו: „וכלכלו הנצבים האלה וכו' איש חדשו לא יעדרו דבר” [דב"ר א' ד וקבלת רבה ב' ט לא תרדין (ורד) בימות החמה ולא קישואין בימות הגשמים]. גדל חכמתו: „ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם [תב' חוקת ו מקורות אחרים: ומה היתה חכמתם? שהיו יודעים במזלות וקוסמים בעופות וחכמים בכל דעה באסטרונוגיה] ומכל חכמת מצרים” [שם: כשבקש שלמה לבנות בית המקדש שלח אצל פרעה נכה: שלח לי אומנין וכו'. כנס פרעה כל אצטרולוגין שלו ואמר להם: צפו וראו בני אדם שעתידין למות בשנה זו וכו'. כשבאו אצל שלמה צפה ברוח הקדש שהם מתים באותה שנה נתן להם תכריכיהם והחזירם]. חירם (חורם) מלך צור שולח עבדיו לדרוש בשלומו. [ב"ר פ"ה ה: לדעת רבנן חירם הוא חירה הנזכר בבב' ל"ח א וחיה קרוב לאלף ומאתים שנה (שנהרג בידי נבוכדנאצר אחר החרבן; י"ש יתוקאל שסז); ולדעה אחרת חירם אחר היה וחיה קרוב לת"ק שנה. וי"ר י"ח ה: מסורת אגדה היא: חירם בעל אמו של נבוכדנאצר היה; עמד עליו ני"נ והרגו]. שלמה שולח לחירם ומבקש ממנו לשלוח לו איש חכם ועצי ארזים ברושים ואלגומים מן הלבנון לבנין בית ה', ויכרתו ברית שניהם;

כמה פעמים (וגם שם) להרניש, כי מספר השנים האמור בסי'ע (ואולי לא הרניש שכך הוא גם בתורה), אינם מורים על שנות המאורעות כי אם על מספר השנים שקדמו להם.

הערה ב. נוסח אותו הכתוב (מ"א ו. א) בדומה ג' ב הוא: ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו. ירד תחלת ר"ה ובבלי ר"ה ג' מפרשים, שהמלה בשני' משמעה בחדש השני, והיא נשנית כדי להטעים שהכוונה היא לשני לירח שמינין בי למלכותו (חדש שני לניסן; עין ביקצ"ח הערה), ובפירוש הוטעם שם כי אי אפשר לפרש בשני' לא בשנים לחדש ולא בשני בשבת, ועייש. ומשום זה טעות היא כירו אותם הרשמים ב' באיר ליום התחלת בנין בית ראשון (עין למשל ערך אי"ד ב, אוצר ישראל). וביותר יש להתפלא על מצידת הודי המפרש שם בדומה ג': בשני ביום שני בשבת או בחדש, ורו"ל דרשו בו בריהי— ממש ההפך!

[— סי'ע ט: משהתחיל לבנות את הבית] ויתחתן שלמה את פרעה מלך מצרים ויקח את בת פרעה וכו' (אבל עין סוף ביקצ"ח). מ"א ג. א. [סי'ע ט: באותו הפרק] ויקם ה' שטן לשלמה את הדר האדומי מזרע המלך וכו'. והדר שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב וכו' (עין ב'ףצ"ג—ב'ץ"י) ויקם אלהים לו שטן את רוזן בן אלידע וכו'. מ"א י"א יד כא—כת. * [טו ט: כא] בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שרטון, ועליו נבנה כרך גדול [שברומי].

הערה. שנת ביקצ"ח לאדם, שהיא כא ביקצ"ל ליצירה, היא 831 לפני סנין הנוצרים. לפי דעת ההיסטוריונים נוסדה רומי בין 700 ובין 600 לפני סה"נ (לפי האגדה: 753, הינו 78 שנה לאחר 831). אכלי י. ובים כפריים כבר היו שם קודם לכן; ולפי ז' סאמר הנפרא סבחינה היסטורית מתישב יפה.

ואולם לדברי סי'ע היתה שנת ד' למלכות שלמה שנת ד' בשבוע השמיטה ושנת כ"ה ביובל (הצי יובל) משמעו בשנת כ"ה, וכן להלן בפרק כ"ה: כהצי היובל נלה יהויכין, ששם ברור שהכוונה היא לשנת כ"ה, אבל אין חשבונו של סי'ע מתאים עם מה שקבענו, כי שנה א' למנין שמיטין ויובלות היתה שנת ב'ר"ג (ועייש בהערותנו), שהרי לפי זה ביקצ"ח היא כ"ז ביובל והי' בשבוע. אפשר אפוא לחשוב, שלפי סי'ע שנה א' למנין שמיטין ויובלות היתה ב'ר"ד; אבל אם כן שנת ג'ר"ג (ירד לחוקה; שנת מפלת סנחריב) היא י' ליובל (וג' לשמיטה; ג'שיג' י"ח ליאשיהו) היא שנת היובל (ואמנם כך נזרם הנריא מטעם אחר, בחשבו איתה לשנת ג'שיב, ואנחנו הוכחנו ברוב הערכים המנויים פה את טעותו); ג'שיבז' (נלות יהויכין) היא ביד ביובל (וג' לשמיטה; ושנת ג'שליח' (שנת החרבן)— ליה ביובל ושנת שמיטה— ואלו לפי סי'ע נזפו וערכין יב יג שנת ג'ר"ג היא י"א ליובל (וד' לשמיטה, שנת ג'שיג' א' ליובל ולשמיטה, שנת ג'שכ"ז היא כ"ה ביובל וד' לשמיטה, ושנת ג'שליח' היא ל"ו ביובל ומוצאי שביעית. משום כל זה הכרח הוא להניח כאן בסי'ע: בשנה החמשית בשביעי, כי כהצי היובל' מכון גם לשנת כ"ז ביובל, והמעתיק שחשב, כי זו היא דוקא כ"ה ביובל, תקן רביעית' וקלקל; וכפי הנראה הוא הוא שהוסיף גם את המלים (וכן לשלמה), שכן לסי'ע לא היה צורך לחזור על דבר המפורש במקרא ושדוא מביאו שם מתוך המקרא נופי, עייש.

אנכ אעיר, כי ברברי אלה בצדקה ההוכחות שהרציני בנספח ו' סמנים ה—ז מופרכים כמה מרברי רחיי בירושטין במאמרו. חשבון שמיטין ויובלות' סמן כ', התקופה יא עמ' 232/3, אבל גם כל קושיותיו שם מתורצות. עיקר טעיתי בזה שחשב את בנין הבית בשנת ת"מ ולא לאחר שמלא ת"מ שנה לכיאת הארץ, אם כי הוא עצמי ידע

בשבתות בין שני השערים הללו וכו'.
[ביקציה - ג'של"ח למעשה ולפי המניין
הרשמי: ב'קציה - ג'של"ו. ת"י שנה שעמד
מקדש ראשון. ולא שמשו בו אלא י"ח
כהנים גדולים. יומא ט. ; ועין תוספות שם.
ובירר יומא א' א מוסיף: שהיו משמשין הוא
ובנו ובן בנו.]

[ביקציה]. בשנה האחת עשרה (למלכות
שלמה) בירח בול [על, בול] עין א'סנ"ו
י"ז במרחשוון] הוא החדש השמיני (מרחשוון)
כלה הכית לכל דבריו ולכל משפטיהו,
ויבנהו שבע שנים. מ"א ו' לה.*

ה ע ר ה: בסדר זה לפי שיטתנו (עין נספח ה),
שאפילו במקום שהכתוב מונה שנים ליציאת מצרים
ומניסן, ראש השנה הרשמי הוא משרי, נמצא
כי הבית נבנה ה' חרשים משנת ד' לשלמה (איר -
אלול ב'קציה). כל שש השנים ה' - י"י לשלמה
(ביקציה - בייל"ד) ובי' חרשים משנת י"א לשלמה
(תשרי, מרחשוון בייל"ה). הינו שש שנים תמימות
ויו' חרשים, שהם רובה של שנה, ולכן חושב
הכתוב י' שנים, אבל לא ח' אם כי המאורע נוגע
בתי' שנים מן המנין הרשמי. ואלו לפי אותם
הסבורים, שראש השנה הוא מניסן, נמצא חרשים
נבנה י"א חרשים (איר - אדר) משנת ד' לשלמה,
כל שש השנים ה' - י"י לשלמה ועוד ח' חרשים
(ניסן - מרחשוון) משנת י"א לשלמה, הינו י' שנים
תמימות ועוד י' חרשים, שאם כי הם רובה של
שנת ח', וגם לפי המנין הרשמי ח' שנים, בכל
זאת תושב הכתוב רק י' שנים?

[ויקצ' י"ב ד וביתר פרטים במ"ד י' ח':
כל אותן י' שנים שבנה שלמה ביהמ"ק
לא שתה בהן יין, כיון שבנאו ונשא
בתיה בת פרעה (ועין ב'קצ"ח ויתחתן
שלמה), אותו הלילה שתה יין והיו שם
ב' בלזומאות: אחת שמחה לבנין ביהמ"ק
ואחת שמחה לבת פרעה וכו'. באותה
שעה עלה על דעתו (של הקב"ה) להחריב
את ירושלים וכו'. פ' מיני רקודים רקדה
בת פרעה באותו הלילה. מה עשתה בת
פרעה? כמין פרס שטחה לו למעלה
ממנו וקבעה בו כל מיני אבנים טובות
ומרגליות שהיו מבהיקות כעין כוכבים
ומזלות. וכל זמן שהיה שלמה רוצה

[ביקציה - ביקציה]. י' שנים שבנה
בית ה'. מ"א ו' לה. (ועין הערה לביקצ"ה).
פרטי בנין הבית וכל כליו בידי חירם
(חירום) מצור. "ויהי דבר ה' אל שלמה
לאמר [ס"ע כ: אחיה השילוני]: אם תלך
בחוקתי וכו' ושכנתי בתוך בני ישראל
ולא אעזוב את עמי ישראל". מ"א ו' ד.
יג - נאו דה"יב ג' ד. *

[י"ש מ"א קפה: מ"א ד כג: "ויעש את הים
מוצק" - הים זה העולם שהוא מוצק וכו' -
"עשר באמה משפתו" - אלוי' ספירו' בלימה
שהעולם עליהם עומד - "עגל סביב" -
שהרקיע עגול - "והמש באמה קומתו" -
כנגד מהלך ת"ק שנה בין הארץ לרקיע -
"וקו שלשים באמה" - כנגד ל' יום שבכל
חדש; זה קו ירוק שמקיף את כל העולם
- (כד) "ופקעים מתחת" - כנגד שס"ה
חלונות שבמזרח ושבמערב שהשמש
יוצא באחד מן המזרח ושוקע באחד מן
המערב - "שני טורים הפקעים" - אלו שמש
וירח שהם סובבים ומנהיגים את העולם -
(כה) "עומד על שנים עשר בקר" - אלו
י"ב מזלות שהעולם מתנהג בהם: טלה,
אריה, קשת פונים צפונה, שור, בתולה,
גדי פונים למערב, תאומים, מאזנים,
דלי פונים לדרום, סרטן, עקרב ודגים
פונים למזרח; וכדומה עוד כמה וכמה
רמזים.

מ"א ד נא: "ותשלם כל המלאכה" -
י"ש מ"א קפו: מלאכת ששת ימי בראשית
שלמה; כי בבר' ב' ג כתוב: "מכל מלאכתו
אשר ברא אלהים לעשות", משמע:
עדין יש מלאכה אחרת לעשות, וכיון
שבא שלמה ובנה את ביהמ"ק אמר
הקב"ה: "עכשו שלמה מלאכת שמים וארץ.
לכך נקרא שלמה שהשלים הקב"ה מלאכת
ששת ימי בראשית לתוך ידיו.

י"ש מ"א ר"א: כשבנה שלמה בית המקדש
בנה ב' שערים, אחד של חתנים ואחד
של אבלים ומגודים, והיו ישראל יושבים

מסייע את הכתוב האמצעי ו' א ומעבירו לאחר תאור החג, כלומר, שהג חנוכת הבית היה בתשרי לאחר מרחשון שבו נמרה בנייתו. ובוה סמך, כפי הנראה, על פסיק רבתי (י"ש מ"א קד): משנעשה הבית בירח כול נעשה נעול י"ב חדש (הינו עד תשרי הבא) וכו' כי חשב הקב"ה לערב שמחת בית המקדש בחדש שנולד אברהם; עין כסמך. לפי"ו הפסיד מרחשון, שבו נמרה בנית הבית, והפסיק מסימתו: "מרחשון עתיד הקב"ה לשלם לוי (כמו ששלם לכסלו; עין ביתמיש עשית המשכן). ולכן חג חנוכת הבית היא בתשרי או ביקוריה או ביקוריה.

[—]. בירח האיתנים בחג הוא החדש השביעי [ת"י: בירח דעתיקיא דקרון ליה ירחא קדמאה, בחגא, וכען הוא ירחא שביעאה. ורש"י מביא תרגום זה ומפרש: משנתנה תורה וכתב בניסן שהוא ראש חדשים נקרא תשרי שביעי. — ר"ה י"א: ר' אליעזר מפרש: בירח האיתנים ירח שנולדו בו איתני עולם, ומכאן שבתשרי נולדו אבות. ועין ב"כ"ח]. התקלות זקני ישראל וכל ראשי המטות אל המלך שלמה ירושלים. העלאת ארון ה' (מעיר דוד) ואהל מועד [רש"י לפי סוטה ס: שעשה משה וגנזו שלמה משנבנה בית ראשון] וכל כלי הקדש שבו (מגבעון; עין ב"פ"ד) אל בית ה' והקמת הארון בקדש הקדשים; ויהיו שם עד היום הזה. זבחי צאן ובקר אשר לא יספרו ולא ימנו מרוב. עבודת הכהנים והלויים והמשוררים וכו'. אז אמר שלמה: ה' אמר לשכון בערפלי בנה בניתי בית זבול לך מכוון לשבתך עולמים. ברכת שלמה לקהל ישראל ותפלתו לאלהים, וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית וכו', וכל בניי רואים ברדת האש וכו' [יב"ס א: אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד

לעמד היה רואה אותן הכוכבים והמזלות, והיה ישן לו עד ד' שעות ביום ומפתחות של ביהמ"ק נתונות תחת ראשו, ואתו היום נחקרבתמיד של שחר בד' שעות וכו']. [ב'קל"ה—ביקמ"ח]. י"ג שנה שבנה שלמה את ביתו. פרטי הבנין. מ"א ז' א—יב; דהייב ז' י"א, ח' א.

[ביקוריה או ב'קל"ו]. שנת חג חנוכת הבית לא פורשה. לפי סדר הכתובים יש פנים לג' השערות: א) זמן נמר בנין הבית בחדש ח' (מרחשון) לשנת י"א לשלמה (ב'קל"ה) מפורש במ"א ו' לה, ותאור החג בתשרי בא אח"כ בפרק ח', ואם כן היה החג לאחר נמר הבנין, אבל לא ידוע באיזו שנה. ב) לאחר תאור החג מתחיל מ"א ז' א: "ויהי ככלות שלמה לבנות את בית ה'", וכן גם בדהייב ז' י"א, לאחר ששלמה את העם, אומר: "ויכל שלמה את בית ה'", ומכיון שאין מוקדם ומאוחר במקרא אפשר לשער, כי חנוכת הבית היתה בתשרי לפני מרחשון שבו נמר הבנין כל צרכו, הינו בתשרי ב'קל"ה, ולאחר החג נעשו עוד מקצת עבודות נמר. השערה זו יש לה אשור הוק מחשבון שנות המשכנות (עין ב'רפ"ה ערך ראשון וב'תמיש א' בניסן). שכן מ"א ח' ד אמור בתאור החג: "ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד, ואהל מועד הועלה מנבעון ששם עמד נ' שנה המסתיימת לכל המאוחר עם סוף שנת ב'קל"ד; וכן גם משמע מפרוש הגר"א לט"ע י"ג סמן ב, אם כי כסמך מוכאה גם דעה שנית שלו. ג) במ"א ז' ב' בין נמר הבנין ובין החג מתוארה גם בנית בית המלך, ולפי זה אפשר לשער כמו כן, כי חנוכת המקדש באה לאחר כ' שנה מתחלת בנייתו, לאחר נמר בנין בית המלך, וסדר זה אמנם רשום בס"ע טו המביא לפי הסדר ג' הכתובים מ"א ו' לה (זמן נמר בנין המקדש). מ"א ז' א: "ואת ביתו בנה שלמה שלש עשרה שנה", ורק אח"כ את הכתוב מ"א ח' א (התחלת תאור החג), ואולם הגר"א משמיט

נגזו במקומו. אבל בהמשך שם מסיק, כי כלל זה, לעולם הוא קיים רק במקום שכתוב גם, שם, אבל גם על כלל זה יש שם פירכה שאין עליה תשובה. ועין ג'ש"ג ערך יאשיהו גזו את הארון. [ביקמ"ח]. והיה ככלות שלמה לבנות את בית ה' ואת בית המלך וכו' נראו ה' אל שלמה שנית (דה"י: בלילה) כאשר נראה אליו בגבעון: שמעתי את תפלתך וכו' הקדשתי את הבית הזה וכו' והיו עיני ולבי שם כל הימים. ואתה אם תלך לפני וכו' בתסלב ובישר וכו' והקימתי את כסא ממלכתך על ישראל לעולם וכו'. אם שוב תשובון אחס ובניכם מאחרי וכו' והכרתי את ישראל מעל פני האדמה וכו' והבית הזה יהיה עליון. כל עובר עליו ישם ושרק. מ"א ט' א-ט; דה"יב ד יא-כב.

[ביקמ"ח-כ'קס"ד]. מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים, את בית ה' ואת בית המלך: עניני חירם מלך צר ושלמה. עשרים עיר בארץ הגליל אשר נתן שלמה לחירם. הנהב שנתן חירם לשלמה. בניית הערים שנתן חירם לשלמה. גבית המסים. שעבוד בני הנכר. שיטת השלטון. העלאת בת פרעה מעיר דוד אל ביתה. סדר העבודה והקרבת הקרבנות בבית ה' ג' פעמים בשנה. בנית אָני בעציון גבר והמסע לאופיר שמשם הביאו לשלמה זהב ארבע מאות ועשרים ככר. מ"א ט' י-כח; דה"יב ה'.

[---]. מלכת שבא באה לירושלים לשמע חכמת שלמה ויגד לה שלמה את כל דבריה וכו' ולא היה בה עוד רוח: והנה לא הגיד לי החצי. הוספת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי וכו'. המתנות שנתנה לשלמה: והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה. [י"ש דה"יב התרפה: בין החידות: ששאלה אותו מלכת שבא יש גם אלה:

שבא מנשה וסלקה. — סוסה ט והוספתא סוסה יג: משנבנה מקדש ראשון נגזו אהל מועד קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו תחת מחילות של היכל:]

[—]. ח-י"ד (בתשרי). חג חנוכת המזבח ז' ימים; דה"יב ד ט: כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים; [רש"י לפי מ"ק ט: נמצא שאכלו ושתו ביוהכ"פ. ב"ר ל"ה ד: אין לך ז' ימים לפני החג שאין בהם שבת ויו"כ, ואותן ז' ימים היו ישראל אוכלין ושותין ושמהין ומדליקין גרות, ובסוף חזרו ונצטערו על הדבר, אמרו: תאמר שיש בידינו עון שחללנו שבת ולא התענינו ביו"כ וכו']. [—]. ט"ו-כ"א (בתשרי). ז' ימי החג. ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום;

[—]. כ"ב (בתשרי). ויעשו ביום השמיני עצרת וכו';

[—]. כ"ב וכ"ג (בתשרי). (לפי מ"א ה' ט): ביום השמיני (ולפי דה"יב ד י): ביום עשרים ושלשה לחודש [כלומר: ביום המחרת-מ"ק ט: נפטרו ממנו ב' פעמים; מכאן: תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת] שילח את העם, ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב וכו'. מ"א ה' דה"יב ה'—ז' י.

[מ"א ה' ה': "ויאריכו הבדים"—ת"י תרומה יא: בעת שנעשה המשכן (עין בתמ"ט ערך ראשון) אמר הקב"ה למשה: בדים שעשית לארון עתידין להאריך אחר (גירסא משובשה: פ"ד, אבל לפני המפרשים היתה הגירסא הנכונה:) תפ"ז שנה (ב'תמ"ט-ב'קל"ו).

ס: ויהיו שם (בדי הארון) עד היום הזה" — יומא נד: כל מקום שכתוב, עד היום הזה לעולם הוא. מכאן שהארון

שלמה עם המלכים שאין להם חלק לעולם הבא (ס"ג י"ב) אלא שיצאה בת קול ואמרה, "אל תגעו במשיחי" (מה' ק"ה טו); ואעפ"כ חזרו יום אחד ובקשו לשנות, ובה אש מן השמים וכו' ואמרה, "המעמך ישלמנה כי מאסת" וכו', איוב ל"ד לג].

[---]. וירבעם בן נבט אפרתי מן הצרדה וכו' עבד לשלמה וירם יד במלך וכו'. והאיש ירבעם גבור חיל וכו'. ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים וימצא אותו אחיה השילוני הנביא (עין ב'שפ"ו) בדרך. והוא מתכסה בשלמה חדשה, ושניהם לבדם בשדה, ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים, ויאמר לירבעם: קח לך עשרה קרעים וכו'. הנני קורע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים וכו', ולכנו אתן שבט אחד וכו'. והיה אם תשמע את כל אשר אצוך וכו' ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד וכו'. ואענה את זרע דוד למען זאת, אך לא כל הימים [עין רש"י שם, וחשבוננו על פי ס"ע מובא להלן בבאור לערך ג' אלפים]. ויבקש שלמה להמית את ירבעם, ויקם ירבעם ויברח מצרים אל שישק מלך מצרים, ויהי במצרים עד מות שלמה.

מ"א י"א כו-מ.

[ביקס"ד. ס"ע טו: לעת זקנת שלמה סמוך למיתתו שרתה עליו רוח הקדש ואמר שלשה ספרים הללו: משלי, שיר השירים, קהלת; ולפי שהש"ר א"ה-י: משלי, שיר השירים, קהלת; משלי, קהלת, שיר השירים; שיר השירים, משלי, קהלת - כשאדם נער אומר מיני זמר, הגדיל אומר מיני משל, הזקין אומר דברי הבלים. וכן גם יש שם דעה: שלשתן כתב כאחת, ועין בנספח. כתבי הקדש, זמנם, יוצריהם וכותביהם].

[---]. מות שלמה [בן נ"ב שנה; ס"ט ט] ולאחר שמלך מ' שנה. מ"א י"א מא-

אמרה לו: מה-ז' יוצאים וט' נכנסים, ב' מוזגים ואחד שותה? אמר לה: בודאי ז' יוצאים הם ימי הנידה, וט' ירחי הריון נכנסים, ב' דדים מוזגים והולד שותה. ועוד: אשה שאמרה לבנה: אביך אבי, זקנך בעלי, אתה בני, ואני אחותך? אמר לה: בודאי בנותיו של לוט היו]. הוזהב הרב שקבר שלמה. כסא הזהב אשר לו. [אס"ר א: כיון שמת שלמה עלה שישק מלך מצרים (עין ב'קס"ט) ונטלו (את הכסא) בכתובת בתו; עשה מלחמה עם זרח הכושי (עין ב'רל"ח) ונטלו ממנו; עשה אסא מלחמה עם זרח הכושי (ב'קצ"ה) ונפל בידו ונטלו ממנו. תאנא: אסא וכל מלכי יהודה ישבו עליו. וכיון שעלה נבוכדנאצר והחריב את ירושלים הגלה אותו לבבל ומבבל למדי וממדי ליון ומיון לאדום. אמר ר' אלעזר בר' יוסי: אני ראיתי שבריו ברומי. נבוכדנאצר ישב עליו, כורש ישב עליו, אחשורוש בא לישיב עליו לא הניחוהו; אמרו ליה: מי שאינו עשוי קומוקרטור בעולם אינו יושב עליו. עמד עשה משלו בדמים]. אניתיו ההולכות לתרשיש עם עבדי חירם אחת לשלש שנים. סוסיו אשר הביא ממצרים, רכבו ופרשיו. מ"א י"ד ה"ב א' יד-י"ז ט' א-כט

[---]. והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות וכו' ויהי לו נשים שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות ויטו נשיו את לבו וכו'. עבודת עשתרת אלהי צידונים, מִפֶּסֶם שקוץ עמונים, פֶּמוֹש שקוץ מואב ומִלֶּךְ שקוץ בני עמון וכו'. ויתאנף ה' בשלמה וכו' [ס"ע: אחיה אמר נבואה זו:] קרע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך, אך בימך לא אעשנה וכו' מיר בנך אקרענה וכו' שבט אחד אתן לְבִנְךָ למען דוד עבדי וכו'.

מ"א י"א א-יג.

[תנ' מצורע א: בקשו חכמי המשנה (ולפי כמ"ר י"ד א: אנשי כנסת הגדולה) למנות את

זולתי שבט יהודה לבדו. מ"א י"א מג—י"ב
 כ. י"ד כאו דהיי"ב ט' לא—י"ג י"ב יג.
 [-]. המלכת ירבעם על ישראל. הכנות
 רחבעם למלחמה עמו והמנעו ממנה
 בעצת שמעיה איש האלהים. מ"א י"ב כא—
 כד; דהיי"ב יא א—ד.
 [ירוש ע"ו א' א: במוצאי שמיטה מלך
 ירבעם על ישראל].

ב אור : עין ב'ך"ג. שהיא השנה הראשונה
 למנין שמיטין ויובלות : לפי"ו שנת ב'קס"ה
 היא שנת תס"ג למנין הנ"ל. שלפי רבנן היא
 י"ג ליובל וערב שביעית; נמצא שהמאמר הנ"ל,
 המובא בירושלמי בשם רבי יוסי בר יעקב,
 הוא לפי דעת ר' יהודה, ששנת היובל לא
 הפסיקה את מנין השמיטה, ולפי"ו שנת ב'קס"ה,
 שהיא תס"ג למנין שמיטין. היא מוצאי שביעית,
 ואלו כל חשובי השמיטות והיובל המובאות
 בספרנו בשם ס"ע הם לרבנן.

[ב'קס"ה - ב'קפ"ו]. כ"ב שנות מלכות
 ירבעם. בנית הערים שכם ופנואל. העמדת
 שני עגלי זהב בבית אל ובדן, למנוע
 את ישראל מעלות ירושלים. קביעת
 ההג בתדש השמיני (מרחשון) בתמשה
 עשר יום לחודש כחג אשר ביהודה;

[י"ד ע"ו א' א: אף שבתות וימים טובים
 מצינו שבדה להם ירבעם מלכו. - שם א'
 ב: יום שהעמיד ירבעם שני עגלי זהב
 באו רומס ורומילס ובנו שני צריפים
 ברומי. ובבבלי שבת ג' הנוסח: אותו היום
 נבנה צריף אחד וזהו איטליאה של יון. -
 עין ב'קכ"ח ערך ויתחתן שלמה והערה
 שם. שנת ב'קס"ה לאדם היא בערך 795
 לפני מנינס].

[- - -]. מגלת תענית: כ"ג בסיון בטלו
 (הבכורים) הקרבנות מלעלות לירושלים
 בימי ירבעם בן נבט];
 [- - -]. ט"ו בחודש השמיני
 (מרחשון). ירבעם עולה על המזבח בבית-
 אל, כחג אשר בדה מלכו, להקטיר. והנה
 איש אלהים [ס"ע: ע"ד] בא מיהודה בדבר
 ה' ונבא: מזבח, מזבח! הנה בן נודד לבית
 דוד יאשיהו שמו [פ"ד י"ג: שלש מאות שנה

מג דהיי"ב ט' כט—לא. [לפי האגדה, גיטין סח,
 נכבש שלמה בסוף ימיו ע"י אשמדאי
 מלך השדים שמלך תחתיו; ולפי דעה
 אחת היה מלך והדיוט, כלומר, לא חזר
 עוד למלכותו, ולפי דעה אחרת היה
 מלך והדיוט ומלך. בקהלת"ר ב"ג מספר
 מצשה זה כך: כשהגיע שלמה לגדולה
 עד אשר נתן „את הכסף ואת הזהב
 בירושלים כאבנים“, דהיי"ב א' טו, סי' כו. אמר לו
 הקב"ה: רד מכסאי! באותה שעה ירד
 מלאך בדמותו של שלמה וישב על כסאו,
 והיה (שלמה) מחזר על בתי כנסיות ועל
 בתי מדרשות ועל בתי גדולי ישראל
 ואמר „אני קהלת הייתי מלך“, קהלת א' יב.
 והיו מכין אותו בקנה ונותנין לפניו
 קערה של גריסין. באותה שעה בכה
 ואמר, שם ב' י: „וזה היה חלקי מכל
 עמלי“].

[ב'קס"ה]. שנה א' למלכות רחבעם
 בן שלמה. בן מ"א שנה במלכו [ס"ע ט"ו]:
 כמה ראהו דוד? שנה אחת] וי"ז ש' מלך
 [עד ב'קפ"א]. המלך בשכם. ירבעם בן
 נבט שב ממצרים. ויבאו ירבעם וכל
 קהל ישראל וידברו אל רחבעם: אביך
 הקשה את ע"צנו ואתה עתה הקל מעבודת
 אביך הקשה ומעלו הכבד ונעבדך.
 רחבעם: לכו עוד שלשה ימים ושובו
 אלי. עצת הזקנים: אם היום תהיה עבד
 לעם הזה ועבדתם ועניתם ודברת אליהם
 דברים טובים והיו לך עבדים כל הימים.
 עצת הילדים: כה תדבר אליהם: אבי
 יסר אתכם בשוטים ואני איסר אתכם
 בעקב"ב. ויעזב רחבעם את עצת הזקנים
 וידבר אליהם כעצת הילדים. וישיבו
 העם את המלך דבר לאמר: מה לנו
 חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי. הריגת
 אָדורם (הדורם) אשר על המס בידי העם.
 והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה
 לנוס ירושלים. ויפשו ישראל בבית דוד
 עד היום הזה. לא היה אחרי בית דוד

ירושלים לזמן זה, ויחזקו את מלכות יהודה ויאמצו את רחבעם בן שלמה לשנים שלש [ס"ד טו:] ועשה את התורה הוא ועמו שנים שלש, וברביעית מרדו במקום. נשי רחבעם ופלגשיו, בניו ובנותיו. והיי"ב י"א ה-כג.

[ביקפ"ה]. ד' לרחבעם. ויהי כהכין מלכות רחבעם וכחזקתו עזב את תורת ה' וכל ישראל עמו (עין בערך הקודם). והיי"ב י"ב א. עבודת אלילים ביהודה. מ"א י"ד כב-כה. [ביקפ"ט]. שנה ה' לרחבעם. שישק מלך מצרים [רש"י:] הוא פרעה נכה; ועין ביקפ"ח-ביקפ"י: מלכת שבא] עלה ולכד את ערי המצורות אשר ליהודה ובא עד ירושלים. נבואת שמעיה הנביא בדבר ה': אתם עזבתם אותי ואף אני עזבתי אתכם ביד שישק. וינצנעו שרי ישראל והמלך וכו'. דבר ה' אל שמעיה: נכנעו, לא אשחיתם וכו' כי יהיו לו לעבדים וידעו עבודתי ועבודת ממלכות הארצות. ושישק עלה על ירושלים ולקח את אוצרות בית ה' ובית המלך וכו'. מ"א י"ד כה-כט; והיי"ב י"ב ב-יג.

[ביקפ"ע-ביקפ"א]. ומלחמה היתה בין רחבעם ובין ירבעם כל הימים. מ"א י"ד ל. [ביקפ"כ]. מות רחבעם בן נ"ח ש.

מ"א י"ד לא; והיי"ב י"ב טו טז. [ביקפ"ב-ביקפ"ד]. ג' שנות מלכותו של אבים (אביה) בן רחבעם; מלך בשנת י"ח לירבעם. הלך בכל חטאת אביו. ומלחמה היתה בין אבים ובין ירבעם. דכרי אביה מעל להר צמרים אשר בהר אפרים לירבעם וכל ישראל וכו': ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים; הלא הדחתם את כהני ה' וכו' ותעשו לכם כהנים כעמי הארצות וכו'. ויריעו איש יהודה וכו' והאלהים נגף את ירבעם וכל ישראל לפני אביה ויהודה וינוסו בני ישראל וכו'.

עד שלא נולד יאשיה נקרא שמו. יאשיהו מלך ג'רפ"ו בן ח' שנה. ואם כן נולד ג'רע"ח; ולפי זה זמנו של המאורע כאן הוא ביקפ"ח] וזבח עליך את כהני הבמות המקטירים עליך וכו'. וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמר: תפשוהו, ותיבש ידו וכו'. והמזבח נקרע וישפך הדשן מן המזבח כמופת אשר נתן איש האלהים וכו'. ירבעם: התפלל בעדי ותשב ידי אלי וכו'. וכן היה. איש האלהים ממאן ללכת לבית ירבעם לסעוד אצלו, כי כן צוהו ה'; וילך בדרך אחר וכו'. ונביא אחד זקן [רש"י:] נביא שקר; לפי ירי ברכ"ב הוא יהונתן בן גרשם בן (מנ)שה (עין ביד"ז- בידכ"ד ערך פסל מיכה). הוא שבואל בן גרשם בן משה. והיי"א כ"ו; ועין גיק"י. ולפי דעה אחרת ירי"ב י"א ה: אמציה כהן בית אל, עמוס ד"י] יושב בבית אל הלך אחריו וקרא לו לביתו לאכל לחם וגם שקר לו, כי בשם ה' הוא מדבר, עד שנפתה לו איש האלהים והלך אליו ואכל בביתו, ועל זה נענש איש האלהים: כאשר יצא לדרכו מצאהו אריה בדרך ומיתתו וכו'; אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה וכו': [---]. בעת ההיא חלה אביה בן ירבעם והוא שלח את אשתו לשילה אל אחיה הנביא. והוא נפא לה קשות: יען אשר הרימותיך מתוך העם ואתנך נגיד על עמי ישראל וכו' ותרע לעשות מכל אשר היו לפניך וכו' לכן הנני מביא רעה אל בית ירבעם וכו' והקים ה' לו מלך על ישראל אשר יכרית את בית ירבעם וכו'. ואשת ירבעם שבה לתרצה, היא באה בסף הבית והנער מת, כאשר נבא לה אחיה. מ"א י"ב כה-י"ד יח.

[ביקפ"ה-ביקפ"ו]. רחבעם ישב בירושלים ובנה ערים למצור ביהודה. חזק את המצודות וכו' ויהי לו יהודה ובנימן. כהנים ולוים ומכל שבטי ישראל, אשר הזניחם ירבעם ובניו מכהן לה; באו

אביה לוכד בית אל, ישנה ועפרין ובונותיהן. מות אביים. מ"א י"ד לא-ט"ז ט; דהייב י"ב טו-י"ג. דהייב י"ג טו; והאלהים נגף את ירבעם וכל ישראל לפני אביה ויהודה; ושם כ: „ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביהו, ויגפהו ה' וימת"; ואולם כפי היוצא מן הערכים הבאים מת אביה קודם ירבעם. ולכן אומר יר"ב י"ב ט"ז ג: את סבור ירבעם הוא שניגוף? לא ניגוף אלא אביה. ולמה ניגוף? ובין שאר התשובות גם תשובה זו (לפי גירסת י"ש מ"א רה) שהוסיב עליהם (ע' החללים שנפלו במלחמה) שומרים ג' ימים עד שנשתנתה צורתן ונעשו נשיהם עגונות].

[ביקפ"ה]. „ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל מלך אקא (בן אבים) על יהודה" ומלך מ"א שנה (-ג"כ"ה);

[ביקפ"ה-ב'קצ"ד]. בימיו (בימי אסא) שקטה הארץ עשר שנים. בנית ערי מצורה. חיל אסא 580.000 גבורי חיל מיהודה ובנימין. מ"א ט"ו ח-יב; דהייב י"ג כג-י"ד.

[ביקפ"ו-פ"ו]. בשנת ב' לאסא מת ירבעם בן נבט ומלך נדב בנו בישראל ב' שנים. מ"א י"ד יט כ. ט"ז כה כו. [משנה טו] י ב: ירבעם הוא אחד מג' המלכים שאין להם חלק לעולם הבא].

הערה: לפי המפורש בכתובים מלך אבים בשנת י"ח לירבעם והוא מלך ג' שנים, אסא-בשנת כ' לירבעם; וירבעם מלך כ"ב שנה ונדב בנו מלך בשנת ב' לאסא. הגר"א בפרושו לסיע טו אומר, ששנות מלכי ישראל (עד יהורם) הן מקוטעות, ואלו שנות מלכי יהודה הן שלמות (ואנו אוחזים בשיטה זו); אבל אם כן שנה א' לאסא היא כ"א לירבעם. רש"י (מ"א ט"ז א) מפרש: „שנה השלישית של אבים נמנית למלך אסא שנה ולו נמי נמנית"; לפיזו מלך אסא אמנם בשנת כ' לירבעם, אבל מכיון שירבעם מלך כ"ב שנה, ושנת מותו היא שנה א' לנדב

בנו, הרי מלך נדב בשנת ג' לאסא, ולהלן (מ"א ט"ז כה לג) אומר רש"י כי ב' שנות מלכותו של נדב הן ב' וג' לאסא ושנה ג' לאסא נמנית לנדב ולבעשא.

ונראה לי שאפשר לישב את כל הסתירות האלה לדברי הכל לפי סדר זה: כפי הנראה מספור המלכות ירבעם (מ"א י"ב) לא מלך אלא לכל המוקדם מספר חדשים לאחר תחלת מלכות הרבעם שהרי אז נקרא ירבעם לבוא ממצרים, ואח"כ נהל מו"מ עם הרבעם וכו' עד שהמליכהו. נ"ח אפוא שהוא מלך בניסן ב'קס"ה, והכתוב מדויק ומונה את חשבון שנותיו מניסן ליסן, לפיזו שנת י"ח לירבעם היא מניסן פ"ב עד ניסן פ"ג. כ' לירבעם: מניסן פ"ד עד ניסן פ"ה, כ"ב לירבעם מתחילה מניסן פ"ו. הרבעם חי - כפי הנראה גם בפ"ב ואבים לא מלך אלא ממחציתה השניה של פ"ב (י"ח לירבעם), אבל מכיון שההיסטוריון של מלכי יהודה מונה להם שנים שלמות (כדברי הגר"א), לכן חשב לירבעם רק י"ז שנה עד סוף פ"א ומנה לאבים את כל ג' השנים פ"ב-פ"ד; אסא מלך מתחלת פ"ה (כ' לירבעם), שנה כ' לאסא היא: פ"ו ובמחציתה השניה התחילה שנת כ"ב לירבעם, וירבעם לא הוציא את השנה, ובכן מלך נדב בשנת ב' לאסא, וההיסטוריון של מלכי ישראל המונה שנים מקטעות (כהגר"א) מונה לירבעם כ"ב שנה, ס"ה-פ"ה, אעפ"י שלא מלך אלא מאמצע ס"ה ולא הגיע עד סוף פ"ה; וחלק קטן מפ"ה הוא מונה שנה גם לנדב. אבל גם דברי רש"י נכונים אם כי בדוחק קצת, שכן שנה כ' לירבעם, מניסן פ"ד עד ניסן פ"ה, היתה ג' לאבים עד סוף פ"ד וא' לאסא מתחלת פ"ה, ויוצא שגם לפי רש"י שנות מלכי יהודה הן שלמות; ולפיזו מתישבים שאר דברי רש"י, שנדב מלך שנתים (מקטעות) ב' וג' לאסא; מתוך מחצית השניה של פ"ו עד תוך פ"ג, ושנה ג' לאסא פ"ז נמנית לנדב ולבעשא ועין נכ"ז.

המלחמה עם זרה קודם לכן ד' שנים; הגר"א] וכו'. ויבאו בברית לדרוש את ה' וכו'. וכל אשר לא ידרש לה' אלהי ישראל יומת וכו'. [וישבעו לה' וכו'. וגם מעכה אם אסא המלך הסיכה מגבירה אשר עשתה לאשרה מפלצת, ויכרת אסא את מפלצתה וכו'. והבמות לא סרו מישראל וכו'. ומלחמה לא היתה עד שנת שלשים וחמש למלכות אסא (עין בבאור לערך הסמוך). דהייב ט"ו מ"א ט"ו יא—טו.

[ג' אלפים. שנה ט"ו לאסא; ל"ו ממות שלמה]. ויעל בעשא מלך ישראל על יהודה וכו'. ויקח אסא את כל הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך וכו' וישלחם אל בן-הדד מלך ארם היושב בדמשק (דרמשק) לאמר וכו': הפרה את בריתך את בעשא מלך ישראל ויעצה מעלי. בן-הדד עולה על ערי ישראל. תבוסת בעשא. בניית גבע בנימין ומצפה על ידי אסא. מ"א ט"ו טז—כב; דהייב ט"ו א—ו.

באור: דהייב ט"ו א: "בשנת שלשים ישיש למלכות אסא עליה בעשא וכו' [ט"ע ט"ו: אפשר לומר כן? והלא אסא קבר אח בעשא בשנת כ"ו למלכותו (עין ג' י'). ומה תלמוד לומר ל"ו לאסא? (לפי הנהגת הגר"א): ל"ו שנה שנעורה על מלכות בית דוד שתחלק, ובאחרונה עתירה שתחזור להם, כנגד ל"ו שנה שנתחתן שלמה בבת פרעה מלך מצרים (היו משנה ה' למלכותו). וכנגד ל"ו שנה שנעורה למלכי ארם להיות שמן לישראל, ובאחרונה יפלו ביד בית דוד. לכך נאמר בשנת ל"ו למלכות אסא, היא שנת ל"ו לשלמה משמת (היו ל"ו של החבעם, ג' של אבים, ט"ו של אסא. והרי הכונה היא לשנת ט"ו לאסא).

[—]. נבואת הקצף של חנני הרואה לאסא על הברית עם הדד: בהשפנה על מלך ארם ולא נשענת על ה' וכו' נספלת על זאת וכו'. ויכעס אסא אל הרואה ויתנהו בית המהפכת וכו'. דהייב ט"ו ז—י. [ט"ע: ולא זוו מלכי ארם להיות שוטנים לישראל עד (כהגהת הגר"א)

[ב'קצ"ו]. ג' לאסא. ב' לנדב. א' לבעשא. בעשא בן אחיה לכית יששכר קשר על נדב והמיתוהו בנבחתו וימלך תחתיו בתרצה על כל ישראל כ"ד שנה (ג' י'). הכה את כל בית ירבעם. חטאת בעשא ונבואת יהוא בן חנני: יען אשר הרימותיך מן העפר ואתנך נגיד על עמי ישראל ותלך בדרך ירבעם וכו' הנני מבעיר אחרי בעשא ואחרי ביתו וכו'. מ"א ט"ו כז—לא, לג, לד; ט"ו א—ה. ד.

[ב'קצ"ה. שנה י"א לאסא, כהגהת הגר"א בט"ע טו. ששם כתוב ט"ו לאסא, שהרי לפי דהייב י"ג כב שקטה הארץ בימיו י' שנים (עין לעיל ב'קפ"ה—ב'קצ"ד). משמע שבשנת י"א היתה לו מלחמה; ובדבר שנה ט"ו לאסא עין לקמן ב'קצ"ט]. זרה הכושי בא בחיל אלף אלפים עד מרשה למלחמה באסא. תפלת אסא לאלהים. נ"גף ה' את הכושים וינוסו וכו' וירדפם אסא והעם וכו' וישאו שלל הרבה מאד וכו' וישובו ירושלים. דהייב י"ד ח—יז.

[—עד ב'קצ"ט]. ועזריהו בן עודד היתה עליו רוח אלהים, ויצא לפני אסא ויאמר לו: שמעוני אסא וכל יהודה ובנימן! ה' עמכם בהיותכם עמו וכו' ואם תעזבוהו יעזב אתכם וכו'. וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה וכו'. ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם וכו'. וכשמע אסא הדברים האלה והנבואה עודד הנביא התחזק ויעבר השקוצים מכל ארץ יהודה ובנימן וכו' ויחדש את מזבח ה' אשר לפני אולם ה'. ויקבץ את כל יהודה ובנימן והגרים עמהם מאפרים ומנשה ומשמעון, כי נפלו עליו מישראל לרב, בראותם כי ה' אלהיו עמו;

[ב'קצ"ט]. ט"ו לאסא. בחדש השלישי (סיון). ויקבצו ירושלים וכו' וינבחו לה' ביום ההוא מן השלל [שהיה להם מן